

LCD

LugoCulturaDixital
MURALLA ABERTA

#2

LCD

REVISTA
CULTURAL | #2

1

Música

D.ª Ana Belén Traseira Pena

Directora do Centro Asociado
da UNED en Lugo

ENTRAMOS NA MURALLA

Muralla Aberta é unha revista dixital interactiva que se inclúe no proxecto de comunicación audiovisual chamado “Comunicación e Cultura Dixital” que xorde no marco da colaboración institucional entre a Deputación de Lugo e o Centro Asociado da UNED de Lugo. Trátase dun ambicioso proxecto que abrangue dúas grandes liñas de actuación: a elaboración dunha páxina web ao servizo do asociacionismo cultural da provincia e a creación dunha revista dixital que contribúe ao mellor sostemento do patrimonio cultural dos lucenses, así como a enriquecer o seu capital cultural e intelectual a través dun proxecto de comunicación audiovisual que se materializa na revista dixital Muralla Aberta.

Nas provincia de Lugo existe un gran número de asociacións culturais que traballan a reo para levar a cabo un grande número de interesantes actividades, con importante esforzo económico e humano, cuxa difusión non é todo o ampla

que debería. A nosa revista quere dar a coñecer todo este traballo para que chegue a todos os recunchos da nosa provincia e máis aló. Doutra banda, tamén se recollerán na revista actividades da programación de Extensión Universitaria do Centro Asociado da UNED de Lugo, os cales comportan actividades formativas que abarcan áreas diversas de coñecemento, algunhas das cales serán seleccionadas polo comité científico da revista pola súa proximidade á divulgación científica comprensible para o público xeral e non para sectores especializados.

Neste terceiro número achegámonos ao traballo da Asociación Cultural Xermolos, que leva organizando o festival de Pardiñas dende 1980, un evento que foi declarado no ano 2008 festa de interese turístico galego. Tamén, amosamos o traballo da Asociación Lugo Patrimonio, que xorde no ano 2008 co obxecto da defensa e normalización da lingua galega e a defensa do patrimonio material e inmaterial da provincia de Lugo.

No ámbito da literatura, homenaxeamos a María Victoria Moreno á quen se dedicou este ano o día das letras galegas. En Muralla Aberta poñemos en valor a figura desta cacereña namorada de Galicia e do seu idioma.

En relación á natureza, achegámonos a riqueza natural das zonas húmidas da Terra Chá, a comarca máis extensa de Galicia e o maior conxunto humidal da comunidade.

Ofrecemos ademais nesta edición un repertorio de música, da man do grupo Evoéh, e entrevistamos a Andrés Goteira, xoven realizador inmerso en novos e fascinantes proxectos que non deixa de recibir premios pola súa película *Doghs*.

Todos estes e moitos máis contidos son unha pequena mostra da actividade cultural que xermina na nosa provincia, un lugar repleto de recursos valiosos que forman parte da nosa cultura e historia.

Deséxovos unha frutífera lectura.

ASOCIACIONISMO

ASOCIACIÓN CULTURAL XERMOLOS

ASOCIACIÓN CULTURAL LUGO PATRIMONIO

ASOCIACIÓN CULTURAL FRANCISCO LANZA

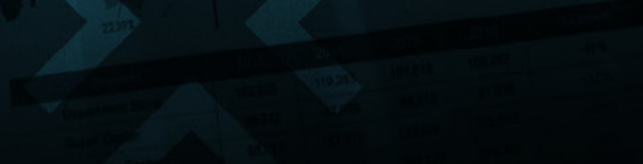

Lugo
Cultura
Digital

GLOBAL BUSINESS REVIEW

Mobile Phones & Tablets
Other Electronic Devices
Computers

Asociación Cultural Xermolos

Festival de Pardiñas, un dos máis lonxevos de Galicia

Pouco despois do florecimiento da Asociación Xermolos, a necesidade de cambiar as cousas na vila de Guitiriz e de compartir con outras persoas a tradición popular provocan que este colectivo decida crear a I Feira e Festa da Música e da Arte, co convencimiento de que a través da cultura, a música, o teatro, os libros, as festas e os xogos aumentaría o nivel de convivencia e alegría na súa contorna.

A raíz deste desexo de cambio comeza no ano 1980 o Festival de Pardiñas, un dos máis lonxevos de Galicia e un evento que sufriu importantes transformacións ao longo do tempo, como a incorporación do primeiro grupo de rock no ano 1986 e das primeiras actuacións internacionais en 1988 ou a ampliación a dous días de duración no ano 1993.

Esta cita cultural, declarada no ano 2008 Festa de Interese Turístico Galego, conta na actualidade con gran prestixio, alcanzado tanto pola súa oferta de actividades como polos profesionais de renombre cos que contou no seu cartel. Cada ano, o evento ofrece música en directo, concursos, mostras de artesanía, escultura, instrumentos tradicionais e pintura e ata un certamen de cantos de taberna co que o festival arrincou a edición pasada.

Guitiriz, a Terra Chá e Galicia en xeral motivaron o nacemento da Asociación Cultural Xermolos, inicialmente chamada Raíces e Cañotos fai máis de catro décadas, concretamente hai 42 anos. Esta asociación, que xorde como un colectivo xuvenil ilusionado con realizar iniciativas e actividades culturais, actualmente desenvolve e colabora nunha ampla paleta de actividades: exposicións e mostras de arte, cursos e concursos, congresos e estudos, xogos populares, actos e eventos deportivos, publicacións e o famoso Festival de Pardiñas.

Por este amplo abanico de programación esta feira e festa converteuse nun evento de referencia con selo 100% galego pero vocación internacional. Aínda así, o Festival de Pardiñas nunca perdeu a súa esencia e mostra diso son as palabras recollidas nos seus primeiros números da revista da asociación:

" (...) Queremos que sexa un festival de música, de cores e de formas. Que todo o que sae da imaxinación e do ser de Galicia esté alí presente: pintura, escultura, cerámica, libros, música, poesía, xogos..."

O festival de Pardiñas de música e artesanía é un evento de difusión da cultura galega e ábrese conti-

nuamente a novos xéneros musicais co fin de responder á súa gran variedade de público. Na presentación da súa 38ª edición Davide Salvado, músico asiduo a este evento que participou no ano 2017, Alfonso Branco, membro da Asociación Cultural Xermolos de Guitiriz e, Víctor Mantiñán, representante de Son Estrela Galicia, explicaron cales son as claves do seu éxito.

O primeiro fin de semana de agosto deste ano 2018 celebrárase a 39ª edición do Festival de Pardiñas. Música, artesanía, tradición e innovación daranse de novo a man nesta cita apta para todo o mundo que recibe cada ano a miles de persoas.

Exposicións e mostras de arte

Outra das actividades culturais programadas é a creación de exposicións. Permanentemente, na biblioteca e nos locais de Xermolos, pódense observar

algunhas das esculturas e pinturas que a asociación foi amosando ao longo da súa traxectoria.

Mestres pintores e escultores expuxeron as súas obras nos seus locais, pero se unha profesión pon en valor esta asociación é a dos canteiros, que é tradicional das terras de Parga e Guitiriz e, en xeral, na comarca da Terra Chá.

Quizais, a mostra máis importante de Xermolos sexa a *Mostra de Artesanía de Instrumentos* que se celebra o primeiro fin de semana de agosto, coincidindo cos dous días que dura o *Festival de Pardiñas*.

Cursos e Concursos

Unha das actividades que leva a cabo Xermolos con maior esforzo son os cursos e concursos que realizan ó longo ano. Música e danza son soamente algúns dos exemplos que a asociación ofrece a todo aquel que se asome polas súas instalacións e se informe dos seus cursos.

Os membros de Xermolos ofrecen clases de gaita, teñen unha coral, organizan concursos de relatos, poesía, debuxo..., tanto para pequenos como para maiores. De feito, os seus concursos literarios e os de debuxo son moi coñecidos.

Conferencias e estudos

Xermolos organiza diversas actividades adicadas á xente e á cultura do noso territorio, entre as que destacan os Encontros na Terra Cha, e outras conferencias e estudos presentados nos locais da asociación.

Exemplo deste tipo de actividade é o [Congreso da Cultura da Terra Chá](#) adicado á historia da comarca, en colaboración coa Fundación Manuel María.

Alfonso Blanco Torrado, figura destacada en Xermolos

Xermolos nace coa vontade de unir, crear e revivir as tradicións. E é que naquela época supuxo unha forma distinta de relacionarse, de conseguir xuntar unha punta do pobo coa outra, era e é un nexo.

Ese é outros dos méritos da asociación, o seu carácter pioneiro. Obradoiros para aprender un oficio, xornadas de cine, música ou teatro, a primeira biblioteca de Guitiriz —merecedora dun premio nacional en 1985— escolas de música ou de deportes... Hai

poucas iniciativas que Xermolos non puxera en marcha para dinamizar o municipio, sen esquecer a faceta reivindicativa.

A revolución que supuxo Xermolos foi grande en plena época de Transición, sendo catalizador desta o crego Alfonso Blanco Torrado, que chegaba a Guitiriz como cura de San Salvador e Trasparga,

malia que os destinos previstos por el inicialmente eran Madrid ou Abadín.

Prácticamente dende o día un, púxose a traballar coa mocidade, axudando a transformar a idea inicial dos rapaces de crear un cineclub nunha asociación con fondas raíces, impulsora nestas catro décadas de publicacións coma *Guieiros* (16 núme-

ros), cadernos (47), revistas (60), *As Nosas Raíces* (11) ou as coleccións de poesía *As Foulas do Rañego* (7) e de prosa *A Pedra Albeira* (11), así coma en eventos coma a Festa da Fala do San Alberte, a Festa de Afirmación e Dignidade de Meira, os Encontros na Terra Chá, o nomeamento de Chairegos de Honra, o Paseo dos Soños de Vilalba..., e un longo etcétera que se perde no horizonte.

PATRIMONIO E IDENTIDAD

Asociación Cultural

Lugo Patrimonio

Lugo Patrimonio

Ás moitas e variadas asociacións culturais que hai na cidade e na provincia, hai que engadir desde o ano 2006 a Lugo Patrimonio. Desde os seus inicios, esta asociación persegue a defensa e normalización da lingua galega e a defensa do patrimonio material e inmaterial da provincia de Lugo, a través do desenvolvemento de actividades e a difusión de traballos que popularicen e dean a coñecer o patrimonio lucense.

De acordo a estes fins, Lugo Patrimonio levou a cabo multitude de actividades desde o mesmo ano do seu fundación; conferencias, obradoiros, ciclos, viaxes e intervencións públicas para a protección do patrimonio e espazos históricos, como a súa demanda de delimitación e protección do Camiño Primitivo.

Entre os seus **obradoiros** destacan, polo seu gran acolleita, *Coñecer o románico*, onde se realizaron conferencias sobre a Galicia dos séculos XI e XII e a iconografía desta época, e *Coñecer o Barroco*, que se centrou na arquitectura galega deste tempo.

Como complemento a estas actividades a asociación Lugo Patrimonio leva a cabo ademais **viaxes** a diferentes cidades para visitar e coñecer lugares de gran valor histórico, como a catedral de Santiago de Compostela, o [Pazo de Tor](#) de Monforte de Lemos ou [o Mosteiro de Samos](#).

O coñecemento das cidades é outra das actividades da asociación e, para iso, programa **visitas e conferencias** que se centran na historia de determinados lugares, descubriendo os seus tesouros patrimoniales da man de profesionais.

Outra das formas que a asociación utiliza para achegar ao público a cultura popular, especialmente o rico patrimonio inmaterial ameazado polo despoboamento do medio rural, son os **ciclos**. Con estes eventos Lugo Patrimonio estende á poboación unha das súas maiores preocupacións: a recuperación, conservación, difusión e o estudo desta herdanza inmaterial, a través de

Conferencia de Manuel Valdés Fernández, "A Arquitectura Mudéjar en Castela e León".

temas como a arte e a simboloxía da cultura popular galega ou a auga dos ríos e dos mares.

Todos os labores desenvolvidos pola asociación Lugo Patrimonio son necesarias para que a cidadanía valore e comprenda a historia e a importancia de conservar a contorna e o patrimonio. Os sitios culturais e naturais forman a contorna do que os seres humanos dependen psicolóxica, relixiosa, educacional e económica-mente. A súa destrución, e ata o seu deterioro, é perxudicial para a supervivencia da nosa identidade, a nosa rexión e o noso planeta. Todos temos a responsabilidade de preservar estes sitios para as futuras xeracións.

PROGRAMA DE ACTIVIDADES PARA 2018

XULLO

Día 3 de xullo, Salón de actos da Deputación Provincial

- **De 19:00 e 20:00 horas.** Anotacións para a viaxe do día 21 de xullo ao Pazo-Museo de Castrelos de Vigo e o seu entorno con Felipe Senén.
- **Ás 20:00 horas, Conferencia de Felipe Senén López**, museólogo. "Mobiliario nos Pazos Galegos, atinos e destatinos". **Ciclo Os Pazos.**

Día 14 de xullo, ás 9:00 horas.

- **Viaxe polas Mariñas Coruñesas**, [Pazo de Mariñán](#), con Felipe Senén.

Día 21 de xullo, ás 8:00 horas

- **Viaxe ao [Pazo-Museo de Castrelos de Vigo](#) e o seu entorno** con Felipe Senén.

SETEMBRO

Día 4 de setembro, Salón de actos da Deputación Provincial

- **De 19:00 e 20:00 horas.** Anotacións para a viaxe do día 22 de setembro aos pazos do [Faramello](#), [Rubianes](#) e [Lourizán](#) e para a viaxe dos días 27 e 28 de outubro a Aguilar de Campoo e Palencia.

- **Ás 20:00 horas, Conferencia de Javier Raposo Martínez**, licenciado en Xeografía e Historia, "O xardín no pazo galego ¿Francés, inglés ou portugués?". **Ciclo Os Pazos**

Día 22 de setembro, ás 8:00 horas.

- **Viaxe aos Pazos do Faramello, Rubianes e Lourizán** con Javier Raposo Martínez.

Día 25 de setembro, ás 20:00 horas. Salón de actos da Deputación Provincial

- **Conferencia de Lois Diéguez** sobre "O pazo galego na Literatura". **Ciclo Os Pazos.**

OUTUBRO

Día 15 de outubro, ás 20 horas. Salón de actos da Deputación Provincial. **Conferencia de Xusto Beramendi González**, profesor da USC, "As Irmandades da Fala: un punto de inflexión na historia de Galicia". **Ciclo As Irmandades da Fala.**

Días 27 e 28 de outubro, ás 7:00 horas.

- **Viaxe a Aguilar de Campoo** para visitar a [exposición de Las Edades del Hombre](#) "Mons Dei" e Palencia.

NOVEMBRO

Día 6 de novembro, Salón de actos da Deputación Provincial

- **De 19:00 e 20:00 horas.** Anotacións para a viaxe do día 24 de novembro a Santiago de Compostela para visitar o Museo do Pobo Galego.
- **Ás 20:00 horas. Conferencia de Aurora Marco López** sobre "A presenza feminina nas Irmandades da Fala". **Ciclo As Irmandades da Fala.**

Día 20 de novembro, ás 20:00 horas. Salón de actos da Deputación Provincial **Conferencia de Concha Losada e José Manuel González Reboledo**, "40 anos do Museo do Pobo Galego".

Día 24 de novembro, ás 9:00 horas.

- **Viaxe a Santiago de Compostela** para a vista homenaxe ao [Museo do Pobo Galego](#) unha vez cumpridos os seus 40 anos de vida.

DECEMBRO

Día 15 de decembro, ás 10:30 horas

- **Asemblea anual e festa dos socios** no lugar que se comunicará con antelación.

Asociación Cultural Francisco Lanza de Ribadeo

A Asociación Cultural Francisco Lanza de Ribadeo comeza a desenvolver actividades culturais, entre as que destaca a Feira do Libro Galego, antes dos anos 70, mais legaliza os seus estatutos no ano 1971.

Desde o seu nacemento no municipio galego, a Asociación Cultural Francisco Lanza sempre velou pola dignificación e desenvolvemento da cultura galega e local, así como a defensa da lingua galega, promovendo tamén o debate e concienciación política nun momento en que isto non tiña outras canles, aínda que os estatutos non puidesen recoller eses obxectivos pola ditadura. Actualmente, estes ideais continúan no seo da asociación.

Ao longo dos anos esta asociación desenvolveu infinidade de actividades moi variadas. Grazas ao traballo xeneroso e intenso das persoas que a integraron, un bo número de escritores e escritoras galegas estiveron presentes neste municipio da mariña lucense, se creou no seu seo un grupo de teatro e mantívose tamén unha emisora de radio.

Ademais, na programación da Asociación Cultural Francisco Lanza destacan eventos como a romaría da Xira de Santa Cruz, Xornadas Náuticas, Xornadas de Historia Local, paseos, concertos musicais, celebracións anuais como o día das Letras Galegas, exposicións como *Palabras no Balcón*, lecturas públicas e actividades de Escola de Verán, así como a publicación de libros e revistas de contido variado, como *Cadernos ribadenses*.

Francisco Lanza

Esta asociación debe o seu nome ao destacado galeguista, xornalista e escritor, **Francisco Lanza Álvarez**, nado en Ribadeo no ano 1892, membro do Seminario de Estudos Galegos e autor de libros como *Ribadeo Antigo*, *Falamos de Ribadeo* e *Dos mil nombres gallegos*.

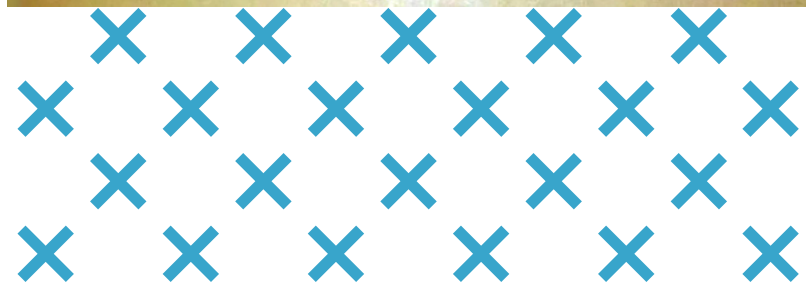
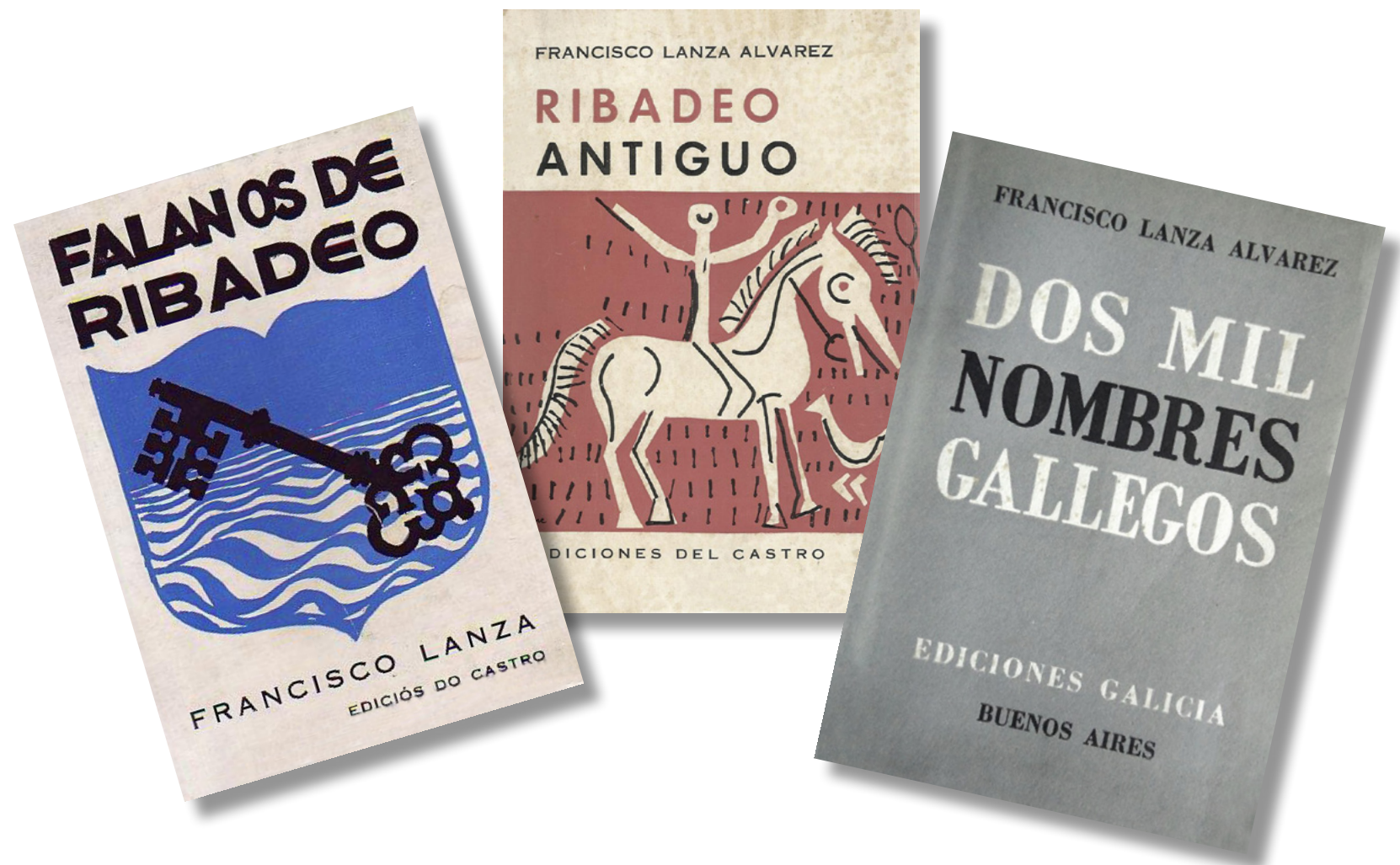
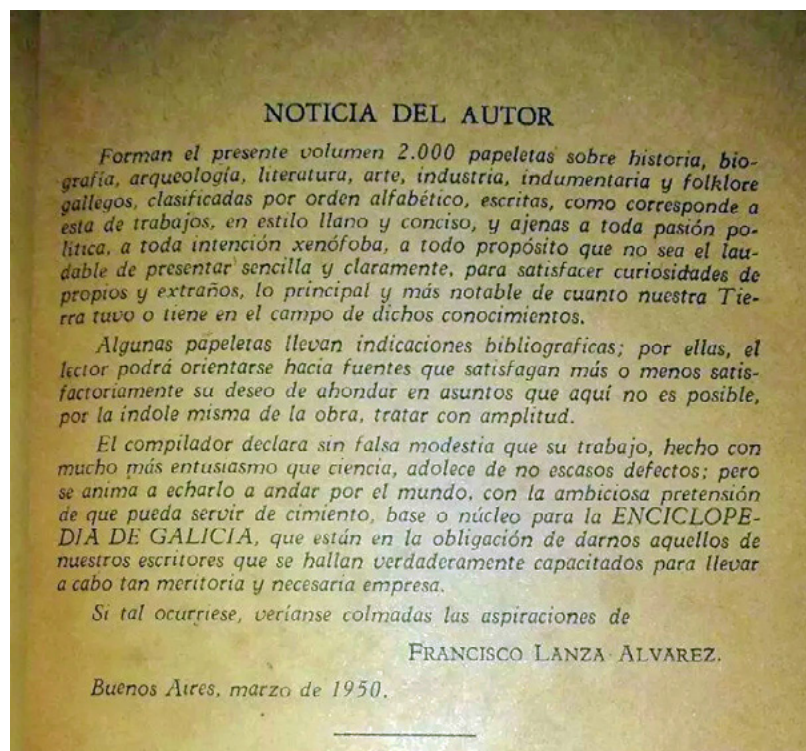
Na súa traxectoria profesional o escritor ribadense, coñecido como Paco Lanza, fundou en 1919 a publicación local *La Comarca*. *Semanario Popular Independiente*, de tendencias liberais e progresis-

tas, no que escribiu, ó parecer en colaboración co seu sogro Celestino Pérez Andrade, numerosos artigos baixo os pseudónimos de *El Montañés* ou *Un labrador gallego*.

Francisco Lanza colaborou tamén na revista *Nós* e no Boletín da Real Academia Galega, onde publicou diversos traballos históricos e etnográficos sobre Ribadeo, así como en *Faro de Vigo* e *El Sol* (Madrid). No ano 1931 emigrou a Buenos Aires, onde traballou en diversos periódicos e publicacións ata o momento da súa morte.

Programación

A Asociación Cultural Francisco Lanza segue viva e activa na actualidade. Algunhas das actividades seguen sendo as dos seus primeiros anos; outras van mudando e outras son totalmente novas. A súa programación será pública ao longo dos vindeiros meses.

DÍA DAS LETRAS GALEGAS

HOMENAXE A VICTORIA MORENO MÁRQUEZ

Victoria R. Moreno

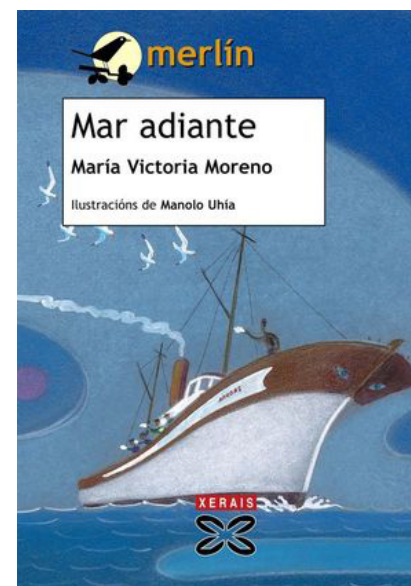
HOMENAXE A

Victoria Moreno Márquez

A Real Academia Galega (RAG) propuxo celebrar o 17 de maio de 1963 o Día das Letras Galegas para homenaxear a publicación de *Cantares gallegos*, de Rosalía de Castro. Desde entón, cada 17 de maio é xornada de festexos en toda Galicia. Tres mulleres foran homenaxeadas ata agora; logo de Rosalía de Castro, Francisca Herrera e María Mariño, a cuarta muller recoñecida en 55 anos de celebración é a escritora e profesora **María Victoria Moreno Márquez** (Valencia de Alcántara, Cáceres, 1941 - Pontevedra, 2005).

Nada en Cáceres en 1939 e con estudos de Filoloxía Románica na Universidade Complu-

tense de Madrid, María Vitoria múdase a Galicia en 1963 con só 22 anos para exercer de profesora. Aquí adopta o galego como idioma e vese seducida pola lingua e pola terra galega ata producir en Vitoria unha entrega total en defensa do idioma galego. “A miña relación con Galica é a miña opción pola súa lingua e simplemente unha historia de amor”, explicaba nun congreso a principios dos anos noventa.

M. Victoria non era galega, era forastera e ademais de familia franquista. E, pese a iso, converteuse nunha das pioneras na narración en galego destinada ao público infantil. A súa obra **Mar adiante** (Edicións do Castro, 1973) – ilustrada por ela mesma– supuxo o espertar da obra en galego da autora, nai da literatura infantil e xuvenil de Galicia. O libro constitúe un manifesto a favor dunha escola diferente, en contacto coa natureza, a favor dunha relación de respecto e agarimo co alumnado, que María Victoria defendía tanto nas súas novelas como na súa vida.

Anagnórise (Galaxia, 1989) é outro título destacado na súa traxectoria e un dos maiores éxitos da literatura xuvenil na nosa lingua. Un relato de viaxes e unha historia de amor que remata en traxedia e supón un autocoñecemento da persoa.

Pero será **Leonardo e os fontaneiros** (Galaxia, 1986) o seu libro preferido, boa mostra da intensa relación

de María Victoria Moreno cos animais co que gañou ademáis o terceiro premio O Barco de Vapor de 1985. Con ***Guedellas de seda e liño*** (1999) entrou na prestixiosa listaxe internacional de White Ravens 2002 e, como *Anagnórise*, o libro explora os conflitos de identidade na adolescencia. Un par de anos despois, publicou o ensaio ***Diario da luz e a sombra*** (Xerais, 2004), onde reflectiu a súa experiencia co cancro que acabou pouco despois coa súa vida no ano 2005.

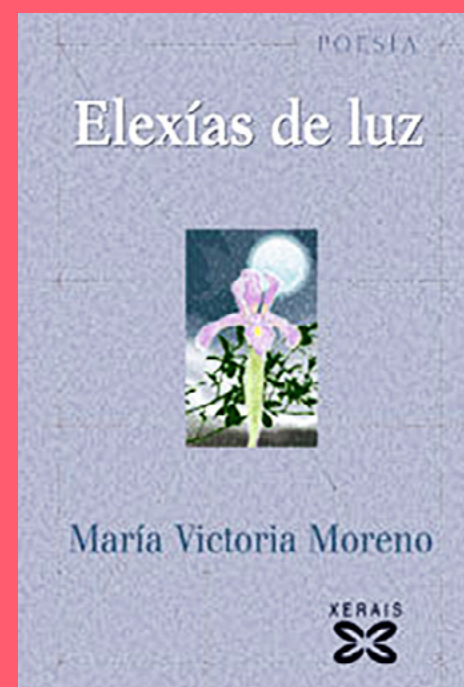
A profesora e escritora de orixe extremeña enriqueceu as nosas Letras tanto na narrativa como nos estudos literarios, no ensaio, na poesía e na didáctica da lingua e da literatura galegas. Soubo tamén transmitir a paixón pola lingua e a literatura como profesora, tanto nas clases de lingua galega semiclandestinas que impartía de forma gratuita en

Pontevedra, Vilagarcía de Arousa y Ourense como nas oficiais de Lingua e literatura españolas que deu durante décadas no ensino secundario, como no IES Lucus Augusti de Lugo, onde guiou e promoveu a edición do primeiro libro de poemas do seu alumno Xesús Rábade Paredes.

No eido educativo, María Victoria Moreno asinou libros de texto, foi mestra de mestres en cursos sobre literatura galega, e realizou achegas destacadas na tradución. Outras facetas a resaltar da autora foi como libreira en Pontevedra, onde abriu a finais dos anos sesenta xunto a outros intelectuais a librería Xuntanza. E foi ademais codirectora durante dez anos da colección infantil de Galaxia, Árbore, desde o seu inicio. Toda a súa vida é un exemplo de compromiso coa causa da lingua galega e da xustiza social.

Premios

- Finalista do [Premio Café Gijón](#)
- Primeiro premio dos *Jogos Florais Minho-Galaicos* de Guimarães co relato *La casa de las Marías*.
- Segundo premio do [Concurso nacional de contos infantís](#) da Agrupación Cultural O Facho, en 1972, por *Crarisca*.
- Primeiro premio do [Concurso nacional de contos infantís](#) da Agrupación Cultural O Facho, en 1975, por *O cataventos*.
- Terceiro [Premio O Barco de Vapor](#) en 1985.
- Lista de honor do IBBY en 1990, por *Anagnórise*.

OBRA

LITERATURA INFANTIL E XUVENIL

Narración

- *Mar adiante (Historias de nenos para nenos)*. Sada: Edicións do Castro, 1973.
- *A festa no faiado*. Vigo: Galaxia, 1983.
- *Leonardo e os fontaneiros*. Vigo: Galaxia, 1986.
- *O cataventos*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1989.
- *Anagnórise*. Vigo: Galaxia, 1989.
- *¿Un cachiño de bica?* Vigo: SM, 1994.
- *¿E haberá tirón de orellas?* Vigo: Galaxia, 1997.
- *A brétema*. Vigo: Ir Indo, 1999.
- *Guedellas de seda e liño*. Vigo: Galaxia, 1999.

Poesía

Eu conto, ti cantas. Vigo: Xerais, 2005.

ENSAIO, POESÍA E NARRACIÓN

- *Diario da luz e a sombra*. Vigo: Xerais, 2004.
- *Elexías da luz*. Vigo: Xerais, 2006.
- *Onde o aire non era brisa*. Vigo: Galaxia, 2009.

ESTUDOS LITERARIOS E LINGÜÍSTICOS

Libros

- *Literatura [galega] século XX. Iniciación universitaria* (en colaboración con Xesús Rábade Paredes). Vigo: Galaxia/SM, 1985.
- *Literatura [galega] 3º BUP* (en colaboración con Xesús Rábade Paredes e L. Alonso Girgado). Vigo: Galaxia/SM, 1987.

- *As linguas de España*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1991.
- *Verso e prosa*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1991.

Estudos e artigos en revistas colectáneas

- *Os novísimos da poesía galega / Los novísimos de la poesía gallega*. Madrid: Akal, Colección Arealonga, 1973.
- "No deixéis que muera vuestra lengua", en *Encuesta mundial sobre la lengua y la cultura gallegas*. Madrid: Akal, Colección Arealonga, 1974.
- "Comentarios de textos: descubrir a realidade", en *Xornada de Lingua galega no ensino*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1984.
- "¿Escritora alófona eu?", en *Poetas alófonos en lingua galega. Actas do I Congreso Galaico*. Vigo: Galaxia, 1994.
- "Discurso pronunciado por Xesús Alonso Montero no acto no que recibiu o Pedrón de Ouro", en *Comentarios de texto populares e de masas* (ed. de Claudio Rodríguez Fer). Vigo: Xerais, 1994.

- "O encontro", en *Un libro, a maior aventura*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 2003.
- "Cartas de amor", en *Carlos Casares: a semente aquecida da palabra*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 2003.
- "Danza da lúa en Santiago. Suxerencias para unha aproximación a Federico García Lorca, poeta galego (1985)", en *Madrygal. Revista de Estudios Gallegos*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2015.

Traducións

- Gabrile Janer Manila, *Isto que ves é o mar*. Vigo: Galaxia, 1989. Tradución do catalán.
- Manuel de Pedrolo, *Mecanoscrito de segunda orixe*. Vigo: Galaxia, 1989. Tradución do catalán.
- Mª Àngels Gardella, *Os ollos do dragón*. Vigo: Galaxia, 1989. Tradución do catalán.

NATUREZA

A TERRA CHÁ:

A COMARCA MÁIS EXTENSA DE GALICIA E O MAIOR CONXUNTO DE HUMIDAIIS DA COMUNIDADE

A chaira de prados máis grande de Galicia, bañada por numerosos ríos e lagoas, atópase na zona norte e interior da provincia de Lugo. A Terra Chá está franqueada polo pai dos ríos galegos, o río Miño, e está composta por verdes pastizais, explotacións agrarias, algunhas das cales chegan a ter a extensión de dez campos de fútbol como resultado das concentracións parcelarias e os plans de colonización dos anos sesenta, e por parroquias rodeadas na súa maioría de bosques de carballos e salgueiros.

Os seus municipios pertencen á provincia de Lugo, co municipio de Vilalba como capital comarcal. A Terra Chá abarca os concellos de Abadín, A Pastoriza, Begonte, Castro de Rei, Cospeito, Guitiriz, Muras e Xermade.

En Terra Chá atópase o maior conxunto de **humidais** da nosa comunidade que outorga á zona unha paisaxe cun alto valor ecolóxico. A ampla chaira surcada polo río Miño forma ínsuas, pequenas illas

orixinadas pola sedimentación de materiais nos meandros do Miño ao seu paso polos municipios de Rábade e Outeiro de Rei.

Grazas á escasa pendente do terreo, o Miño ensánchase sobre o terreo e permite a formación, na súa canle, de pequenas illas como a Ínsua de San Roque, a Ínsua de Cella ou a de Trabanca, que chegan a alcanzar os 5 Km de lonxitude e cuxo tamaño varía en cada estación en función do caudal do río.

Un dos humidais máis singulares de Terra Chá é a **Lagoa de Cospeito**, tamén coñecida como lagoa de Santa Cristina está situada na parroquia de Santa Cristina, fronte á localidade de Sistallo (municipio de Cospeito).

A lagoa de Cospeito atópase a pouca distancia da poboación de Feira do Monte, capital de concello de Cospeito. Pero esta só é unha da decena de lagoas que se atopan nun radio duns cinco quilómetros repartidas principalmente entre os concellos de Cospeito e de Castro de Rei e que forman o “Complexo húmido da Terra Chá”. Ademais destas lagoas, hai outras máis pequenas e tamén prados húmidos frecuentemente encharcados que completan as aproximadamente 2.000 Ha. que pode ter este complexo, un dos máis importantes de Galicia.

Esta contorna natural serve como refuxio para multitude de aves que chegan desde o norte de Europa e para as que habitan todo o ano o lugar. Ademais da presenza importante de aves tamén é digna de

admirar unha vegetación salvaxe colonizada por numerosa fauna. Os breixos, xuncais e diversas comunidades de vexetación acuática proporcionan refuxio a sapos, tritóns, ánades e rás, entre outras especies.

A Terra Chá invita a realizar unha bela ruta na que se poden descubrir ademais de increbles lagoas, como a de Cospeito ou A Espiñeira, castros celtas, como o de Viladonga e torreóns medievais.

O **Castro de Viladonga** da época galaico-romana, entre os séculos II e IV d.C., é un dos castros máis espectaculares de Galicia e atópase no concello de Castro de Rei. Está situado no Noroeste da Terra Chá lucense, a 23 km da cidade de Lugo, e é un dos referentes da cultura castrexa da Península.

É un conxunto arqueolóxico con xacemento e museo monográfico e conta con varias murallas e foxos. Este castro, que está a 550 m. de altitude aproximadamente, componse de dous antecastros ou terrazas

naturais e dunha acrópole grande na parte central rodeado todo iso de murallas e foxos. No centro do castro podemos ver as vivendas e construcións que se descubriron ata agora desde que se empezou a excavar no ano 1971, e tamén almacéns, currais e outros edificios de uso social ou comunal ao redor das dúas rúas principais, formando barrios ordenados.

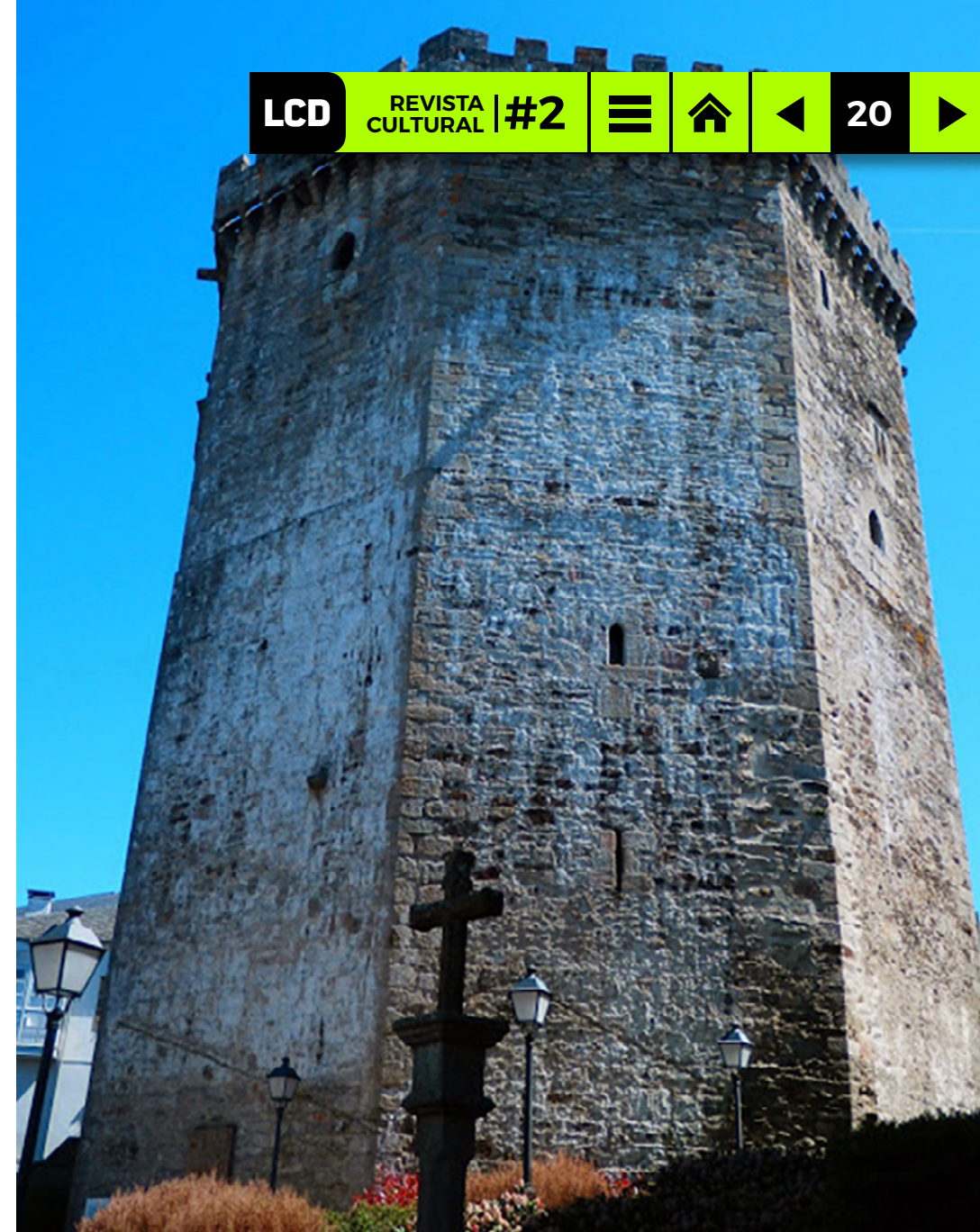
As estruturas defensivas e de habitación, e os abundantísimos materiais que continuamente proporciona o xacemento (e que se expoñen no Museo), evidencian para o Castro de Viladonga un asentamento ou ocupación duradeira e importante.

Para rematar, a nivel arquitectónico destaca na Terra Chá a **Torre dos Andrade** do século XV no centro de Vilalba, onde pode descubrirse ademais a gran memoria rupestre no [Museo de Prehistoria e Arqueoloxía](#).

A Torre dos Andrade mide 40 metros de altura e está construída en pedra de granito e pizarra. Única en Galicia pola súa planta octogonal esta torre formou parte dun formidable castelo cuadrilátero con tres torreóns e muralla de planta poligonal. É a torre de homenaxe do antigo castelo dos condes de Andrade, foi destruída durante as revoltas irmandiñas e reconstruída na segunda metade do

século XV por Diego Andrade, conde de Vilalba. Na actualidade é a dependencia máis representativa do Parador de Turismo.

A Terra Chá, a depresión de Sarria e Monforte de Lemos son terras centrais, antigas, de amplos horizontes sempre verdes. A extensa pradeira, os campos de agricultura, os humidaís, as grandes formacións de brancos bidueiros e os ríos perezosos forman a severa e clara beleza da Terra Chá, comarca que co paso dos anos non perdeu nin a súa esencia nin as súas tradicións, como presumía o seu poeta Manuel María.

HISTORIA

A TERRA CHÁ: PAISAXE E LITERATURA

A CONSTRUCCIÓN DA MURALLA ROMANA DE LUGO

LUGO, CIDADE VIKINGA

Autor:

Alfonso Blanco Torrado

A TERRA CHÁ:

PAISAXE E LITERATURA

Galiza foi conformándose a través de comarcas e mesmo rexións que lle deron esta diversidade que estamos a celebrar na Terra Chá. Non imos entrar na formación xeolóxica, aínda que é fundamental para comprender o seu relevo e clima, porén apostamos por unha lectura máis literaria xa que foi definida coma unha patria poética. Non só por ser quizais o territorio con máis poetas por metro cadrado, tamén porque os seus accidentes xeográficos son a orixe dunha vizosa cultura oral na que inzan lendas e crenzas populares ateigadas de misterio...

As súas lagoas, serras, ríos, penedos..., son arquivos do saber popular das e dos chairegos, emporiso é un escritor, [Manuel María](#), o que descubriu toda a inmensidade desta Chaira: “un mar en calma”. Xa existía pero foi el o que a interpretou con toda xusteza e sabedoría. Non hai unha fonte de información máis completa cá súa obra para calquera estudo sobre esta comarca.

Escoita o poema “Canto a Terra Chá”, de Manuel María

A xeografía física da Terra Chá non só condiciona a existencia dunha flora e fauna específicas, tamén foi creando un carácter especial das mulleres e homes xa que é unha paisaxe humanizada que abrolla señardade nos seus habitantes. Estamos a falar de longas planicies bordeadas de serras e “cordas”, cruzadas por ríos e regatos suaves, placenteiros, e enchoupadas por lagoas, humedais, pozos..., ateigados de seres e misterios que arrequecen as camiñadas e os soños da súa veciñanza que emporiso é dada a partillar tantas lendas.

Na fala común e literaria as serras chamanse “cordas” ou “cordais” polos pequenos altos que forman estes montes, así **Xosé María Díaz Castro** proxecta xeograficamente nunha corda a loita entre a luz e as sombras a nivel persoal e social, ben pode ser a que acobillou docemente aquela amizade con compañeiros de estudos en Mondoñedo: [Iglesia Alvariño](#), [Crecente Vega](#)..., coñecida coma de Neda, ou tamén pode referirse á Corda que separa as Terras de Parga de Sobrado dos Monxes, o Cordal de Montouto ou á Corda de Santa Cruz de Parga que limitan a súa parroquia dos Vilares. A retina do autor do poema “Coma un anxo airado”, descubriu a soidade das aldeas perdidas, na altura e na frialdade da paisaxe que dá sombra á Chaira:

*«O sol na Corda está enterrado,
morto e enterrado hastra a metá.
Nadan na lus somente un budio
e o ladro perdido dun can.
A sombra de tódalas cousas
vai resultando que é verdá»*

Dende Mondoñedo ou dende Guitiriz, as sombras, o misterio, cénese, sobre a outra cara da Corda. Mesmo sobre o seu futuro económico. O xove Xosé María matina sobre a incertidume daquela cultura labrega, a Galiza que coma Penélope tece e destece o seu destino... Constata a dura e crúa realidade daquel atraso: “A sombra de tódalas cousas vai resultando que é verdá”.

Esta intuición poética ten ribetes de análise sociolóxica. Quizais foi Díaz Castro, entre os autores de ambas caras da Corda, o que denunciou con máis claridade, a “agonía” que estaba a sufrir a Chaira rural naquel tempo.

A Corda funde nunha aperta sen crebas, Mondoñedo e a Montaña. Unha serra que motivou a poesía de [Iglesia Alvariño](#), [Crecente Vega](#), [Noriega Varela](#), o poeta desta Montaña.

Sinalanse os veciños da outra beira, coma os de “tras da Corda”, un espazo que describiría, decenios despois, [Carlos Reigosa](#), en *Homes de tras da Corda* (1982). Unha achega completa do que era este recanto, cando medraba ao seu abeiro, a comunión entre estes escritores: economía, etnografía, relacións sociais e culturais.

Esta paisaxe convida ollar sempre cara adiante e crea unha calma que se traduce en tolerancia, harmonía, paz..., na poboación, xa que as e os veciños

aprenden a camiñar ao ritmo suave dos seus ríos e regatos, co sosego das carballeiras e do vento que peitea con agarimo os vales pero tamén as agras literarias, e así Díaz Castro considerouno o seu espírito creativo.

E un espazo privilexiado, así polo nacemento do Miño, o pai dos nosos ríos no Pedregal de Irimia, na Serra de Meira, berce dunha copiosa literatura oral e tamén escrita, mesmo en autores actuais coma Xosé Otero ou Mero Iglesias. E coma todo santuario

natural abrollou en romaxes e celebracións como as Romaxes de Irimia que se espallaron por todo o país grazas á imaxinación creadora de Xosé Chao Rego, ao que a Irmandade Manuel María dedicou o altar de Prisciliano ao que acuden ao comezo do outono varios colectivos para celebrar a festa da Afirmación e Dignidade.

Estas datas sinaladas de setembro principian o 8, cabodano de Manuel María, acubillados polo Miño en Outeiro de Rei ao pé das Penas de Rodas, xa que xunto coa auga as pedras son o outro soporte natural dende o que a Terra Chá nos transmite as súas esencias. A linguaxe da pedra milenaria que reflicte o decorrer do sol nas estacións marcando a presenza das diferentes culturas dende os petroglifos ata as aras cristianas.

O outono é o tempo máis cantado pola poesía chairega, así [Mero Iglesias](#):

*“Vilalba, onde as musas teceron coas néboas
os outonos de verde esperanza
fervenza das ondas do mar, na mañá.
Na longura da Cha fanse berce
os remuíños de follas que envolven
anceios, ausencias, sonoros silencios que
amosan o ar”*

Estes versos achégannos unha particularidade da variante do galego propio da Chaira: o i “eepéntico” de aneiro, que Mero espalla con outras particularidades do chairego, coma “mai” no troco de nai. Esta paisaxe tan comunicativa permite valorar ao pé da casa de cadaquén as nosas raíces, orgullosas e orgullosos do noso, porén, seguindo a Manuel María, medimos a Chaira con “ferrados de corazón, fanegas de alma”.

A CONSTRUCCIÓN DA MURALLA ROMANA DE LUGO

A muralla romana de Lugo, declarada pola Unesco Patrimonio da Humanidade no ano 2000, constrúese entre finais do s. III e comezos do s. IV d.C. como defensa da antiga cidade romana de Lucus Augusti, constituída no ano 13 a.C por [Paulo Fabio Máximo](#) en nome do [emperador César Augusto](#), ante a posibilidade de ser conquistada polos bárbaros.

A situación económica no imperio a mediados do século III estaba moi deteriorada debido, en gran parte, á sucesión de numerosas revoltas sociais que se resolvían, en moitas ocasións, co asasinato de terratenientes e gobernadores de cidades a mans dos sublevados.

Estas trágicas historias chegaron aos oídos da clase dirixente de Lucus Augusti e o seu temor a unha po-

sible sublevación provocou que decidisen construír unha nova muralla para poder protexerse fronte ás revoltas sociais.

De acordo ao seu carácter defensivo, a nova muralla divide en dúas a cidade existente e constrúese para protexer as zonas principais da cidade alto imperial, quedando desta forma no seu interior os principais edificios e as vivendas dos dirixentes.

Estilo vitruviano

A súa técnica constructiva axústase aos cánones relatados por Marco Vitruvio para este tipo de fortificaciónes no seu tratado *De architectura*, a única obra que se conserva da Antigüidade Clásica. Neste punto cabo sinalar que Vitruvio foi enxeñeiro militar ás ordes de Julio César en Hispania e Grecia, logo residiu en Roma e alí traballou nas construcións imperiais.

En canto á orixe da muralla, tamén existe unha lenda que di que os romanos construírona para protexer un bosque, o Bosque Sagrado de Augusto, en latín "Lucus Augusti", de aí o nome de Lugo. Aínda que hoxe en día a existencia dese bosque é un misterio, a muralla segue en pé rodeando o casco histórico da cidade cos seus máis de dous quilómetros,

coroada por 71 poderosas torres (originalmente foron 85) mantendo só a torre da Mosqueira coa morfología orixinal, e conta con dez de portas de acceso (cinco antigas e cinco novas), das cales na actualidade seis son peatonales e catro permiten o tráfico rodado.

Esta muralla, totalmente transitable, é a única muralla romana que se conserva integramente no mundo, a mellor conservada da Península Ibérica entre as da súa época, e o seu aspecto actual é moi similar á súa configuración orixinal.

A muralla, símbolo de poder

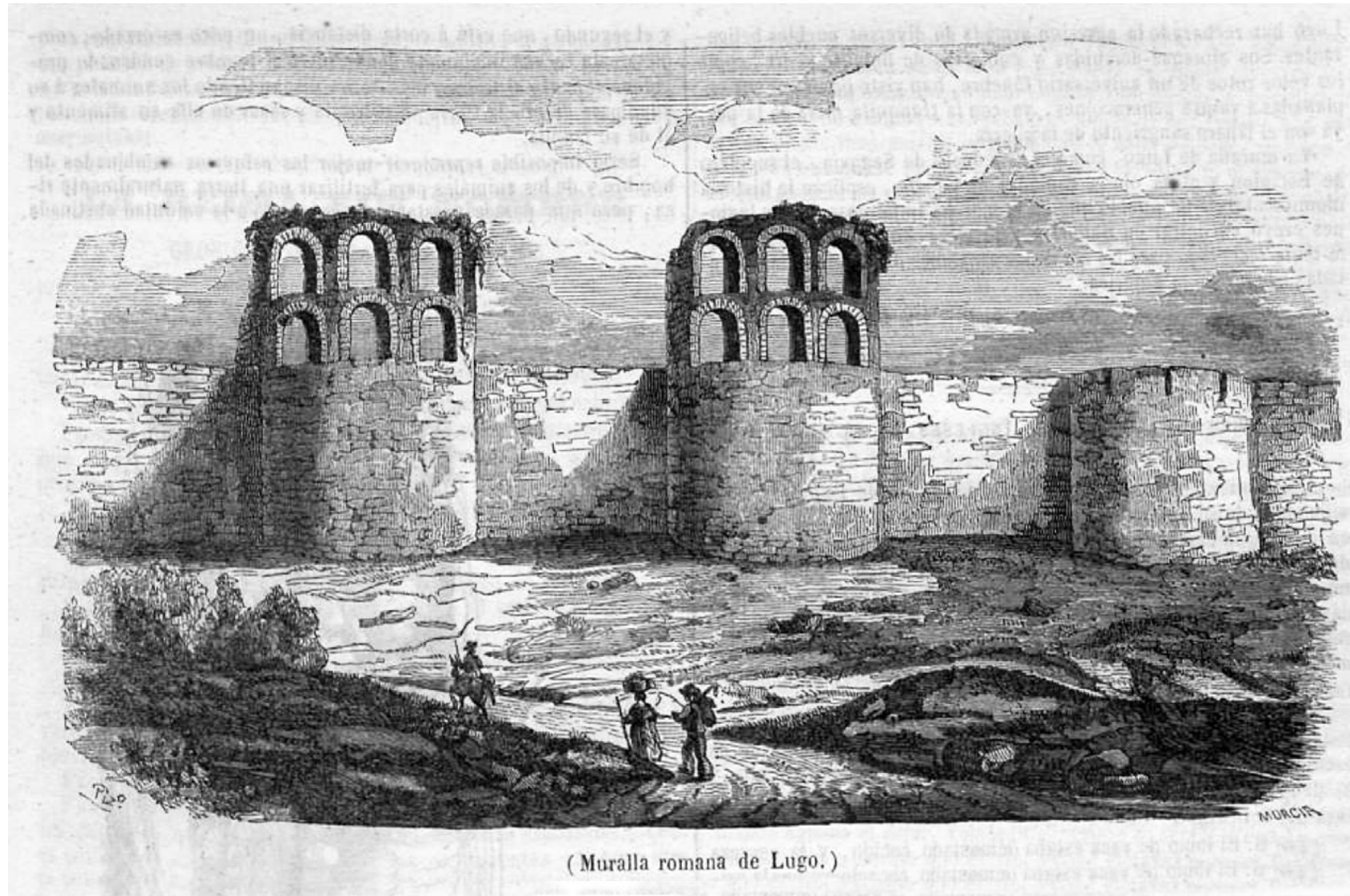
O monumento non só se ideou como recurso defensivo da cidade, senón que servía como símbolo de poder e de propaganda da clase dirixente fronte aos seus veciños. Por este motivo, a súa construción foi excepcional e pensáronse tres elementos diferentes para o seu complexo defensivo: foxo, muralla e *intervallum*.

O foxo percorre o perímetro exterior do recinto amurallado e ten unha anchura de vinte metros e

LISTADO DAS PORTAS

1. **PORTA DE SAN FERNANDO.** Aberta en 1853 sobre a antiga Porta do Boquete e ampliada en 1962.
2. **PORTA FALSA.** De orixe romana.
3. **PORTA DA ESTACIÓN.** Aberta en 1874 e ampliada en 1918.
4. **PORTA DE SAN PEDRO.** Tamén chamada Porta Toledana. De época romana, aínda que modificada en 1781.
5. **PORTA DO BISPO IZQUIERDO.** Tamén chamada Porta da Cárcere. Aberta en 1888.
6. **PORTA DO BISPO AGUIRRE.** Aberta en 1894.
7. **PORTA DE SANTIAGO.** Tamén chamada "Porta do Puxigo". Reconstruída no século XVIII. Sobre o arco hai unha estatua ecuestre de Santiago, barroca.
8. **PORTA MIÑÁ.** Tamén chamada Porta do Carmo. É a mellor conservada de época romana.
9. **PORTA DO BISPO ODOARIO.** Aberta en 1921. Acabada en 1928.
10. **PORTA NOVA.** Existía xa na época romana. Modificada na Idade Media, e de novo en 1900.

(Muralla romana de Lugo.)

Imaxe do Semanario Pintoresco Español

unha profundidade de catro metros. A muralla, cuxa altura oscila entre os 8 metros e os 12 metros pola súa banda exterior, está construída en mampostería de pizarra e foron utilizados bloques de granito en recercados de portas e fiestras, materiais abundantes nas proximidades da cidade.

O interior da muralla está recheo dun formigón hidráulico, morteiro composto de terra e pedras pequenas cementadas con auga e revestido no exterior pola

pizarra de acordo coa técnica constructiva do ladrillo romano, segundo o libro de Narciso Casas *Patrimonio Mundial Cultural de la Humanidad en España*.

O *intervallum* era unha zona interior entre a muralla e as edificacións urbanas, de non menos de catro metros, que rodeaba toda a muralla e que permitía a comunicación das tropas no interior da cidade para facilitar a súa defensa. Co paso do tempo este espazo foi ocupado por edificios encostados á muralla.

Episodios singulares

Durante a construción da muralla en Lugo producíronse dous episodios singulares que recolle o escritor Vicente Piñeiro no seu libro *Os Círculos Sagrados*; unha discusión sobre a conveniencia de construíla entre dous gobernadores e a recompensa económica que recibiron os traballadores que se encargaron desta monumental obra.

O [Emperador Diocleciano](#) será a persoa que ordene construír a muralla a finais do século III d.C., anque antes de que decidise facela produciríase unha discusión sobre a conveniencia de construíla entre o gobernador da Tarraconense, a favor de creala e o de Gallaecia, tal e como fai referencia Vicente Piñeiro no seu libro *Os Círculos Sagrados*, recreación novelada das orixes da muralla lucense.

Vicente Piñeiro tamén sinala neste libro outra particularidade á hora de levar un dos monumentos romanos mellor conservados na actualidade. Segundo este escritor lucense, o gobernador de Gallaecia negociou cos xefes das tribos da cidade e do entorno a construción da muralla, engadindo que os traballadores que a construíron foron pagados polo seu traballo.

Ao fío destes feitos singulares e para finalizar, é importante recordar que os romanos non sería a única vez que actuaron de forma peculiar ou inusual á súa proceder habitual no noso territorio senón que, por exemplo, a Península Ibérica foi a única conquista romana dividida en provincias, ao contrario que noutros lugares conquistados por Roma nos que se unificou o territorio, como no caso de Francia, Romanía, Bulgaria, Palestina ou do norte de África. Unha estraña forma de actuar que pode ter explicación si tense en conta o gran tamaño da Península, un territorio excesivamente grande para ser gobernado por un só gobernador.

AS PEGADAS DOS VIQUINGOS NO NORTE DE LUGO

Existen indicios para pensar que os viquingos estiveron en O Vicedo no século X. Esta é a idea que sinalan o colectivo de [Mariña Patrimonio](#) e un grupo de arqueólogos que traballan desde o ano 2014 no [xacemento de Os Moutillós](#), localizado no praia de San Román, e na Illa Coelleira.

Os Moutillós parece ser un emprazamento relevante e de tipo defensivo e, segundo Iñaki Sagredo,

director deste estudo arqueolóxico, a situación da zona motiva que a illa Coelleira fose unha referencia para os viquingos, que se asentarian provisionalmente en Os Moutillós.

No xacemento de Os Moutillós os arqueólogos acharon un muro, construído con pedras ben dispostas, recheo de gravilla e unha especie de lodo, e restos da estrutura de posibles vivendas. Esta cons-

trucción, segundo os expertos, sería realizada polos habitantes da zona para protexer a costa de posibles ataques e serviríalle, ademais, para ter un total control visual de todo o lugar. Ademais, xunto a este muro localizaron tamén restos de teza medieval.

A investigación sitúase tamén sobre unha trincheira da Guerra Civil ou dos anos 1940, onde se acharon restos de cerámica romana que certificarían a ocupación en varias fases desde o século I antes de Cristo. É máis, os resultados sobre as probas do carbono de Os Moutillós indicaría que o lugar tamén tivo ocupación humana desde a Idade de Ferro á época romana.

Un equipo da Universidade de Aberdeen, en Escocia, dirixido pola española Irene García Losquiño visitou o lugar fai anos e non dubidou en afirmar que pola súa morfoloxía e ubicación parece ser unha construción viquinga. Unha teoría que se afianza aínda máis coa aparición na praia de dúas áncoras medievais de gran tamaño, labradas en grandes bloques dunha pedra común na zona, gneis ou “ollo de sapo”, e lastres de sílex, un material case alleo á xeoloxía galega e moi abundante nas costas inglesa e normanda.

Os arqueólogos traballan ademais na investigación sobre o mosteiro medieval da **illa Coelleira** para poder esclarecer o pasado deste coñecido lugar e poder establecer unha relación coa cultura viquinga. De feito, as illas habitadas por monxes eran o que sempre buscaban os temidos estranxeiros pola súa posición estratéxica para os seus ataques ás poboacións costeras. Tanto na illa como en Os Moutillós o equipo recuperou restos de metais, cerámicas...

Este equipo de arqueólogos conta coa axuda do colectivo **Mariña Patrimonio**, que xa no ano 2011 alertou do descubrimento en Os Moutillós do que parecería ser un asentamento viquingo, pola súa similitude coa estrutura dun *motte & Bailey* (mota e patio), tipo de fortificación normanda presente no norte de Europa.

E CINE CINE CINE CINE CINE CINE C

ENTREVISTA

ANDRÉS GOTEIRA

DIRECTOR DE 'DHOGS'

“O cine debe ser un reflexo do mundo, sen filtro de ningún tipo”

Andrés Goteira (Meira, Lugo, 1983) non realiza un cine amable. A súa obra *Dhogs* espertou paixóns a favor e en contra. Ao contemplar a súa opera prima o espectador experimenta, como mínimo, unha sensación de sorpresa e esa capacidade de provocar reaccións no público a través da súa obra é grazas, sobre todo, á vontade deste mozo director de reflectir a dureza e a crueldade de nós mesmos e da nosa contorna, no seu afán de realizar cine como “un reflexo do mundo, sen filtro de ningún tipo”.

Resulta moi difícil na actualidade realizar unha película polo forte investimento económico que supón, pero este enorme hándicap non conseguiu minguar as ganas do realizador novel. Aínda que ao longo do proxecto nos procesos de rodaxe, produción e distribución o financiamento chegoulles a “afogar” a el e ao seu equipo, o apoio que se mostraron entre eles fixo realidade o soño deste enxeñeiro de telecomunicacións.

O medo de que en “algún momento todo se derrumbase e se quedase nun intento” non venceu ás ganas, á ilusión e paixón de Andrés Goteira por sacar adiante a súa pri-

meira longametraxe, un relato que comeza na súa cabeza coa imaxe dun home-coello que vive nun deserto co seu can.

Pese a non pensar en obter ningún éxito nin premio, *Dhogs* converteuse na película máis galardonada da historia dos [Premios Mestre Mateo](#), concedidos [pola Academia Galega Audiovisual](#), ao obter trece das deza-sete estatuíñas dedicadas ao cine. Ademais, esta obra presume de éxitos e galardones en Bos Aires, Bruxelas, Londres ou Sitges.

A longametraxe *Dhogs*, cuxo nome provén da fusión das palabras anglosaxonas “dogs” (cans) e “hogs” (porcos) supón unha crítica a certos comportamentos da sociedade ante feitos malvados e mostra a agresividade e submisión que conviven dentro do ser humano. É, xa que logo, unha película incómoda para o espectador á vez que moi necesaria para reflexionar sobre o mundo.

Na actualidade, Andrés Goteira traballa no desenvolvemento de varios proxectos moi dispares entre eles, como un documental divertido e dramático, un filme de terror mudo e unha película sobre a adolescencia e os inadaptados.

ENTREVISTA. ANDRÉS GOTEIRA

- ¿Cal é a súa película favorita?

Unforgiven de C.Eastwood, *Involuntary* de R.Ostlund, *Holy Motors* de L.Carax, *Fargo* dos irmáns Coen, *Opening Night* de J.Cassavetes, *Under the Skin* de J.Glazer...

- ¿E o director de cine co que máis te identificas?

Carlos Vermut, Jonathan Glazer, Tarantino, David Lynch, Leos Carax...

- ¿Cal é o teu xénero cinematográfico por excelencia?

O experimental, o que quere ofrecer cousas diferentes, novas vías de transportación.

- ¿Por qué elixes a sétima arte como instrumento para contar as tuas historias?

Por construír pausadamente historias. O cine deixa imaxinar, maquinar, escribir, pintar, sonorizar, estruturar, reestruturar, xogar, sentir... É un instrumento colaborativo, de moita xente que circula na mesma dirección. Logo, con moito esforzo común, permite transportalo todo xunto a unha pantalla envolvente. É ben bonito o cine, velo e facelo.

- ¿Cando xorde a tua curiosidade pola dirección cinematográfica?

Vendo películas na infancia, supoño. Vou intuindo que se me pode dar ben, son inquieto, soñador, curioso, argalleiro, gústame saber como furrulan as maquinarias por dentro...

- Comezas coa rodaxe de curtametraxes, ¿cómo eran esos traballos audiovisuais?

Moi amateur, moi experimentais, cos meus inmellorables amigos de sempre, sen medo a facer cousas insufribles, nin a cometer erros.

- Hai directores que deciden crear só curtametraxes pero ti das o salto á longametraxe con *Dhogs*, ¿por qué?

Un paso máis aló. Mirar como furrulaba o de financiar un proxecto máis grande... Facelo cunha longa, non víamos problema en ningures. Considerámolo un master para producir unha película de cine dende Meira, era o reto maior, era o seguinte paso na nosa línea ascendente de aprendizaxe. Eramos uns "ignorantes", "inconscientes" que nos queríamos rodear dos mellores e facelo o mellor posible.

- A túa opera prima *Dhogs* colleita éxitos dende o inicio. ¿Pensache nalgún momento que este proxecto acadaría este alcance?

A primeira idea que tíñamos era estreala na nosa propia plataforma de visionado online, unha web exclusiva para o visionado de *Dhogs*, algo así imaxinábamos. Non pensábamos máis que en rematar a peli e pagala dignamente, non víamos os éxitos nin os premios no horizonte.

A realidade facíame pensar que era imposible. Estar na sección de Sitges, premio da crítica en Bruselas, 13 premios Mestre Mateo, estrear en Cines, que moitísima xente de todo o mundo escriba sobre a nosa película... Non o imaxinaba, non nunha primeira película feita deste xeito, tan dende abaixo. Era fácil que nalgún momento todo se derrumbase e se quedase nun intento.

- Gustaríanos que viaxaras ao primeiro instante, á primeira imaxe coa que comeza a túa idea para esta película. ¿Cómo, onde e cando se produce? ¿Pódela describir?

Un home-coello que vivía nun deserto, co seu can. Todo arrancou nese home, nese lugar. Daquela a ese relato chameille "Cubo, escopeta", tiña a historia na mente, tiña debuxada incluso. Logo, a historia levoume a min, metínme nese mundo e comecei a vivila cara adiante e cara atrás, todo iba encaixando. Pásomo ben sendo guionista das miñas historias.

- A partir dese primeiro encontro co xermolo de *Dhogs*, ¿cómo se vai creando a súa historia na tu cabeza?

Como dicía, a historia lévame a min, unha vez te metes dentro, comezas a vivila. As persoaxes xa coa súa personalidade creada comezan a vivir por eles. Crear personaxes e lugares, cando conectan uns cos outros, entón pasan cousas. Como na vida mesma.

- ***Se tiveras que quedar con só un momento da gravación de Dhogs, ¿qué instante sería?***

Primeiro día de rodaxe. Eu nunca rodara cun equipo profesional. Vin que todo furrulaba perfecto, que eu simplemente tiña que imaxinar a donde tiñamos que ir e facelo chegar ao equipo, encauzar todas as forzas, non deixalo descarrilar, estar atento. Ese era o meu curro. Estaba cómodo alí, con todos eles. Tamén me quedo cos momentos malos na que o equipo, encabezado por Suso e Sara, soubo sair dunha forma inmellorable.

- ***Dhogs é unha película para reflexionar e elixiche unha montaxe pausada, unha fotografía menos cuidada en canto a plasticidade e unha banda sonora moi peculiar para plasmala. ¿Cres que esos elementos axudan ao espectador a pensar sobre a historia que está vendo?***

Eu necesito pasar cada milímetro da película polo meu interior, necesitaba que me furrulase a min

como espectador, que me gustase. Era o meu xogo, aplicáballe moita intuición, así se vía, así soaba, así o imaxinaba. Non hai moito máis. Se non furrulaba, asumiría o erro, era o meu risco, tirámonos á piscina cos ollos pechados.

- ***A túa película serve en certo modo para criticar certos comportamentos da sociedade actual ante feitos sumamente malos. ¿Cres que este mensaxe chegou aos espectadores?***

Chegou, chegou, incluso máis do que eu esperaba.

Pero é demografía, haberá certo espectador que lle flipe estéticamente, a outro que o consome por dentro, a outros pareceralle terriblemente infumable, odiosa... Todo está ben, sempre te van vulgar a ben e a mal, nunca se gana nesa batalla. Como principiante de creador de historias non teño que pensar niso, creo. Teño que coller os pincéis e poñerme a pintar o que me saia dos adentros.

- ***¿Por qué cres que certo público critica o uso da violencia en Dhogs?***

Non banalicei a violencia, dinlle a importancia que cría que lle tiña que dar. É criticable, claro. Levalo a debate está ben, estamos condeados a entender-nos. A película vai diso, o espectador é o protagonista, hai moitos puntos de vista dentro do filme.

O cine debe ser un reflexo do mundo, sen filtro de ningún paso. Se vivísemos nun mundo feliz, estaría dacordo en non representar o malo, pero non é así, nin será.

- ***¿Qué consellos darías a aquelas personas que todavía non viron este filme para poder disfrutala?***

É unha película para sentila, para meterse dentro e deixarse levar. Para masticar co paso dos días, para vivila noutras dimensións, non é unha liña recta.

- ***En xeral, ¿cal dirías que foi a parte menos doada para levar a cabo este proxecto?***

DHOGS

ANDRÉS GOTEIRA, DIRECTOR DE DHOGS

FICHA TÉCNICA:

Título orixinal: **Dhogs**

Ano: **2017**

Duración: **85 min.**

País: **España**

Dirección: **Andrés Goteira**

Guion: **Andrés Goteira**

Música: **Germán Díaz**

Fotografía: **Lucía C. Pan**

Reparto: [Melania Cruz](#), [Miguel de Lira](#), [Antonio Durán «Morris»](#), [Carlos Blanco](#), [Iván Marcos](#), [Roí Gantes](#), [María Costas](#), [Xosé López](#), [Alejandro Carro](#)

Productora: [Gaitafilmes](#) / Pixel Films

Xénero cinematográfico: **Thriller**

Financiarse, non ter cartos dabondos para podela facer con osíxeno, respirando. Pero era o noso master, está ben. Nunca máis así. A máis doada, facelo con este equipo, con todo este apoio de tanta xente que nos cargou de enerxía.

- *¿Cal foi a valoración ou a opinión, boa ou mala, sobre a túa película que cres que máis vai axudar de cara aos teus próximos proxectos?*

Que fomos valentes por ter feito unha anomalía, por non mirar atrás. Que sigamos facendo este cine. As malas gárdoas para min, reflexionarei nelas nas vacacións.

- *¿Qué ideas cinematográficas tés en mente de cara ao futuro?*

Proxectos novos, moi dispares entre eles, seguir buscando novos retos. Un documental moi cinematográfico dun estudante de cine lucense, divertido e dramático a partes iguais. Un filme visceral, un conto de terror, mudo, tétrico. Tamén un filme máis grande en canto a orzamento, un filme de historias paralelas, sobre a adolescencia, sobre os inadaptados. Vexamos que pasa.

DHOGS TRAILER

www.andresgoteira.com

www.dhogsfilme.com

DHOGS TRAILER

Gaitafilmes

DHOGS (Andrés Goteira, 2017)

Mentres un estraño personaxe atravesa as rúas da cidade ó volante dun vello taxi, no bar dun luxoso hotel está Alex, unha muller que goza dunha última copa, inconsciente do monte de acontecementos que lle sucederán nas próximas horas. Logo dunha fugaz aventura cun executivo verase inmersa nunha espiral de violencia sen sentido aparente, obrigándoa a percorrer unha senda de sufrimento fóra do seu control.

Dhogs sinala ós malos, nun mundo perverso de amos e escravos. Onde os crimes se suceden ante unha sociedade pasiva, insensible, que todo o permite. Un reflexo da realidade máis escura.

LCD

REVISTA
CULTURAL | #2

34

PATRIMONIO

ARQUEOLOXÍA LIGADA AO MAR

O CASTRO DE FAZOURO

Nesta ocasión achegámonos á arqueoloxía ligada ao mar na época prerromana e a un dos seus principais vestixios en Galicia: os castros costeiros, poboados fortificados situados en emplacements protexidos que comezaron a construírse a finais da idade de bronce e que poden atoparse na costa, na montaña ou en outeiros do interior.

En Galicia os castros son parte importante da cultura castrexa e é que Galicia ten unha gran cantidade de asentamentos castrexos que ao longo dos anos fóronse engadindo ao patrimonio histórico e cultural desta terra.

Un caso paradigmático de castro é o de Fazouro, enclavado nesta parroquia do Concello de Foz, un dos sitios patrimoniais e turísticos máis senlleiros e coñecidos da costa lucense. Un asentamento mariño situado nun marco único e espectacular a pé de costa que foi declarado Ben de Interese Cultural (BIC) no mes de novembro do ano 2017.

O emprazamento está preto da famosa praia de Arealonga, no lugar coñecido como a Punta do Castro, unha Península que se adentra no mar sobre unha zona acantilada. De todas as intervencións arqueolóxicas dedúcese que o Castro conta cun só recinto defendido por un foso excavado na zona que une o núcleo habitacional do resto do territorio, o que leva a illalo e protexelo. No interior deste foso hai dúas liñas de muralla, das cales consérvase só o lado oeste. Devandito sistema, xunto coas barreiras naturais do acantilado, completaría a defensa do poboado.

Pese a que este castro costeiro sufriu a acción erosiva do mar na súa parte máis exterior, aínda conserva varias construcións que evidencian unha ocupación en época galaico-romana desde o século I a. C. ata o século III o IV d. C, etapa de máxima

ocupación e maior grao de ocupación romana que asóciase á chegada ao territorio con motivo da súa explotación aurífera.

A partir das excavacións que se levaron a cabo a partir dos anos 60 asegurouse que se trataba dun poboado costeiro duns 700 metros cadrados en total e cun alto nivel de romanización, non só polos fragmentos cerámicos achados de manufactura romana, senón polo enlousado das rúas e o seu incipiente urbanismo, e sobre todo polos restos de estuco, con pintura vermella, atopados nalgunhas paredes. Ademais, documentouse unha moeda de bronce de época Flavia e unha fíbula de longo travesaño.

Para algúns historiadores os construtores do castro tiñan tamén unha influencia romana pola existencia de dúas alturas nalgunha das vivendas, unha característica que non está presente nos demais xacemen-

tos deste tipo coñecidos, ademais de pola estrutura cuadrangular da maioría das vivendas.

As nove estruturas habitacionais, a maioría de planta cuadrangular excepto unha de estrutura ovalada, corresponderían ao último momento ocupacional do castro e cada unha destas construcións terían diferentes funcións: culinarias, metalúrxicas ou residenciais. Ademais, este xacemento arqueolóxico conta con elementos moi particulares, como os bancos de pedras que posúen algunhas edificacións, as escaleiras, o basamento en pedra para o fogar ou os fragmentos de muíño granítico circular das estruturas

O castro de Fazouro, Patrimonio Cultural de Galicia, é o único poboado costeiro excavado e musealizado na costa cantábrica galega e supón un referente para o coñecemento e a difusión dos valores culturais da época castrexa.

MÚSICA

MÚSICA SEFARDÍ

PROXECTO CULTURAL EVOÉH

A música sefardí é un son particular de raíz hispana, de tradición xudía, que mestura ademais todas aquelas culturas coas que conviviu no seu exilio. Desde que en 1492 os xudeus sefardíes foron expulsados da Península Ibérica (España) e en 1498 saíron das terras portuguesas, o pobo hispanoxudío dispersouse polo norte de África, o Mediterráneo oriental e o norte de Europa, e a súa evolución histórica e cultural foi moi distinta. Así, os sefardíes que viaxaron cara ao Mediterráneo oriental puideron seguir coa súa identidade intacta durante moitos anos e conservar as súas tradicións, a súa lingua e as súas cancións.

Un dos aspectos culturais do pobo sefardí máis interesante é o seu repertorio musical. A súa música deixou unha profunda pegada, pasando de xeración en xeración grazas sobre todo á figura da muller sefardí, que foi transmisora e protagonista na maioría destas cancións.

A presenza musical da muller en público estaba moi mal vista na Idade Media e as mulleres sefardíes eran moi solicitadas públicamente como plañideiras, para chorar e cantar nos enterros. O curioso é que elas mantiveron esta tradición nos seus fogares e foron transmitíndolla dunhas a outras.

Se falamos de música sefardí estámonos referindo a cancións orixinadas no fogar, realizadas inicialmente

con instrumentos caseiros en reunións familiares. Os principais **xéneros poético-musicais** que forman este repertorio son os romances, as coplas e as cancións ou cántigas, e é a figura feminina a protagonista na maioría das historias que recollen.

Os romances son historias cantadas que pertencen á sociedade medieval con reis, raíñas, princesas, nobres ou cabaleiros como personaxes, e que servían á vez como contos para os nenos maiores e como nanas para os meniños. As coplas, pola contra, son produto da creación sefardí que ten a súa época de esplendor nos séculos XVIII e XIX.

As cántigas representan a lírica sefardí e teñen como tema principal o amor. Son abundantes as cancións que tratan sobre a fidelidade ou infidelidade, os queixumes de amor ou desexo e aquelas que falan de mulleres fermosas ou describen conversacións entre nais e fillas.

Os grupos de música sefardí que traballaron sobre estas cancións son numerosos e dentro destas formacións está **Evoéh**, creado por Ariana Barrabés (canto e percusión) e Jesús Olivares (guitarra) no ano 2005 coa intención de dar unha nova visión á música e á poesía do noso redor e froito da súa admiración pola poesía e a música española. Este grupo, ao que se uniu Lucía Salgado (oboe), achegou este ano

2018 a Lugo a música xudeoespañola de tradición oral a modo de concerto-conferencia no Centro Asociado da Uned de Lugo.

O grupo Evoéh estivo buscando ano tras ano melodías que corresponden ás tradicións e ás voces deste pobo e grazas á paixón pola súa cultura, Ariana, Jesús e Lucía realizaron unha homenaxe á tradición oral sefardí, interpretando cancións que foron pasando de xeración en xeración ata os nosos días.

Unha das características máis importantes destas melodías é que non teñen un autor coñecido porque non se poden datar, pero pódense coñecer as súas influencias. Algunhas teñen máis raíz hispana, outras son máis puramente sefardíes (posteriores ao éxodo) e outras teñen mestura, descoñécese onde teñen a súa orixe.

Nas seguintes páxinas reproducése unha parte do concerto-conferencia que Ariana Barrabés Romeo, Jesús Olivares Heredia e Lucía Salgado Sabariz ofreceron no Centro Asociado da Uned de Lugo, no que os alumnos tiveron a oportunidade de escoitar un extenso repertorio musical sefardí. Un espectáculo no que se puxo en valor o papel da muller como conservadora desta música e da lingua vernácula (un español antigo).

MORENA ME LLAMAN

A primeira canción que o grupo Evoéh interpretou, **Morena me llaman**, ten moita concordancia con textos hispanos do século XVI, textos que falan da morena que galana (segura de si mesma) paséase ao sol e non lle importa que a súa pel tótese. O seu temática ofrece numerosas concordancias coa poesía medieval hispánica. Existen varias versións con melodía e letra diferentes e na versión de Evoéh mestúranse dúas delas.

[Enlace a Youtube](#)

DURME, DURME, HERMOZO HIJICO

A seguinte canción é de estilo tradicional e pertence a unha clase que non abunda demasiado nas cancións sefardíes, as nanas, porque se utilizaban no seu caso os romances ou contos cantados. Por iso é polo que se cre que as nanas son de tradición hispana, pero sábese que algunhas si posúen tintes sefardíes, como no caso de ***Durme, durme, hermoso hijico*** (a nana dos bos augurios) na que falan de aprender a lei, a Torá.

[Enlace a Youtube](#)

LOS GUISADOS DE LA BERENJENA

Na tradición sefardí una das cancións máis coñecidas é ***Los guisados de la berenjena***, unha copla de creación sefardí que explica sete formas de guisar a berenxena, verdura moi apreciada na cociña sefardí. Versións manuscritas recollen ata trinta e seis modos de preparala.

[Enlace a Youtube](#)

¿POR QUÉ LLORAX BLANCA NIÑA? E ARBOLERA

O grupo Evoéh reelabora a música sefardí elixindo a estética, os instrumentos cos que se acompaña a melodía cantada e tamén engade outras melodías tradicionais para enriquecer as cancións orixinais. Na seguinte canción utiliza dous fragmentos moi curtos, un pertence ao romance **¿Por qué llorax blanca niña?** e outro ao romance **Arbolera**. Son fragmentos de dous romances de temática moi estendida por toda Europa que tratan sobre a figura do marido, sobre a súa marcha ou regreso da guerra.

No primeiro fragmento de *¿Por qué llorax blanca niña?* o esposo parte á guerra e a muller queda ao coidado do fogar e dos fillos. É un tema moi estendido en cancións populares, non tan só sefardíes.

No segundo fragmento de *Arbolera* a protagonista pregunta a un cabaleiro si ten noticias do seu marido, a miúdo ausente pola guerra. O cabaleiro resulta ser o marido que, ao non ser recoñecido, aproveita para comprobar a firmeza e fidelidade da súa muller.

[Enlace a Youtube](#)

TRISTE ESTABA EL REY DAVID

Na Idade Media estaba moi mal visto que as mulleres sefardíes e doutras relixións cantasen en público, salvo en ocasións especiais familiares e nos enterros no século XV, de feito, non estaba ben visto o funeral que non contase con elas porque cantaban e choraban, dous comportamentos mal vistos si eran levadas a cabo polos homes. No caso sefardí, as mulleres eran convidadoras que anunciaban o enterro, converténdose ata en profesionais e chamábanse endechaderas ou oinaderas.

Hai moitas cancións deste estilo e, en xeral, falan dalgunha morte. Para honrar estes cantos o grupo Evoéh interpretou a canción ***Triste estaba el rey David*** sobre os tempos deste rei nos que era moi común que un fillo primoxénito traizoase ao seu pai. Pola súa temática, este romance era cantado como endecha, unha canción que mestura cante e choro.

[Enlace a Youtube](#)

ABRAHAM

Cuando el rey Nimrod é unha copla haxiográfica que relata o nacemento do patriarca Abrahám. Esta era unha das coplas que se cantaban no rito de circuncisión do neno, xa que Abrahám foi o que o institueu. Existen varias versións, sendo a de transmisión oral a máis curta e simplificada. Nesta mestúranse algunhas palabras dun dos textos da tradición escrita e da tradición oral máis coñecida.

[Enlace a Youtube](#)

ABRAHAM

PERSONAXES GALEGOS

ANTÓN VILAR PONTE

FRANCISCO LANZA ÁLVAREZ

GUSTAVO FREIRE PENELAS

MARÍA CASTAÑA

LCD

REVISTA
CULTURAL | #2

46

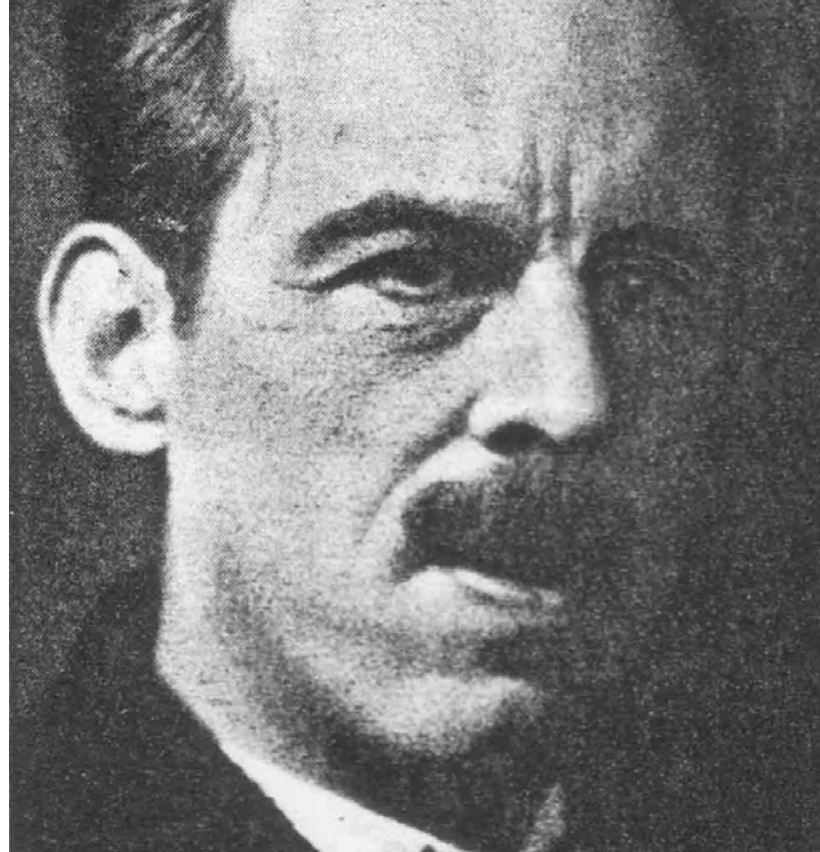
ANTÓN VILAR PONTE

Antón Vilar Ponte foi un escritor en galego, xornalista e político español do século XX. Nace en Viveiro o 2 de outubro de 1881 e tras estudar o bacharelato no Instituto de Lugo viaxa a Santiago para realizar a carreira de Farmacia, profesión que exercería na vila de Foz.

Ponte compaxina a tarefa farmacéutica coa de escritor e xornalista. O seu bautizo de lume en prensa foi en Viveiro, pero en Foz publica dous xornais, *El Automóvil*, en 1903 en colaboración con Xoán Cueto, e tres anos máis tarde ¡*Guau... Guau!* con Noriega e Cela, en clave humorística. Neste lugar tamén se estreou no xornalismo anticaciquil na *Revista Gallega*, semanario galego, dominical e bilingüe, publicado na Coruña.

Na etapa de ¡*Guau... Guau!*, un xornal moi chamativo, Ponte escribiu poesía, prosa, bromas... Pero este escritor ten varias facetas ademais da xornalística e como poeta destacando tamén a súa obra teatral. Nesta etapa entre Foz e Viveiro escribe *El peso de una ley* e a peza dramática *Do caciquismo: A patria do labrego* no ano 1905, libro onde realiza un ataque contra o caciquismo de Foz e a submisión dos labregos ante os caciques.

Tras exercer en Foz e en Madrid como xornalista, emigrou a Cuba en 1908, onde dirixiu algunhas revistas e integrouse na Comisión Protectora da Real Academia Galega. Tras varios anos dedicado ao xor-

nalismo, regresa a Galicia en 1910 e seis anos máis tarde, en 1916, comeza a traballar como redactor na Voz de Galicia. Ese mesmo ano lidera a creación das Irmandades da Fala, coa fundación da primeira Irmandade na Coruña, encargándose do seu órgano de expresión, o xornal *A Nosa Terra*, escrito íntegramente en galego.

Escrebe en 1916 [Nuestra Afirmación Regional](#) e no ano 1919, debido ao seu amor ao teatro, colabora no nacemento do [Conservatorio Nazonal do Arte Galego](#), que máis tarde dirixiría. Fixo pezas

A. Vilar Ponte

dramáticas, logros e propostas estéticas e temáticas claramente anovadoras no panorama teatral do seu tempo como *Da superstición: Entre dous Abismos* ou *Da emigración: Almas Mortas*.

Antón Vilar Ponte inspirou ademais a redacción do Manifesto *Máis Alá*, o manifesto das vangardas gallegas que supón unha crítica do pasado e das tendencias anteriores pero tamén fai duras críticas o seu presente e as tendencias daqueles tempos.

A súa figura tamén destaca na dimensión estritamente política, exemplo disto é que en 1929 toma parte, con Santiago Casares Quiroga, da Organización Republicana Galega Autónoma (ORGA), sendo o representante máis destacado do sector galeguista do partido.

Trala proclamación da Segunda República, foi elixido deputado en 1931 da Federación Republicana Gallega nas Cortes Constituíntes, pero en 1934 abandona a ORGA e pasa a militar no Partido Galeguista, polo que saíra elixido deputado de novo en 1936, nas listas da Fronte Popular. Non chegou a tomar posesión do acta de deputado debido ao seu falecemento no mes de marzo.

Toda esta actividade política non lle privou de seguir co seu amor ao teatro nos últimos anos da súa vida, cando publicou *Os Evanxeos da Risa Absoluta* de 1934 e *Noutomio de Medo e Morte* de 1935.

A [Real Academia Galega](#) dedicoulle o Día das Letras Galegas en 1977.

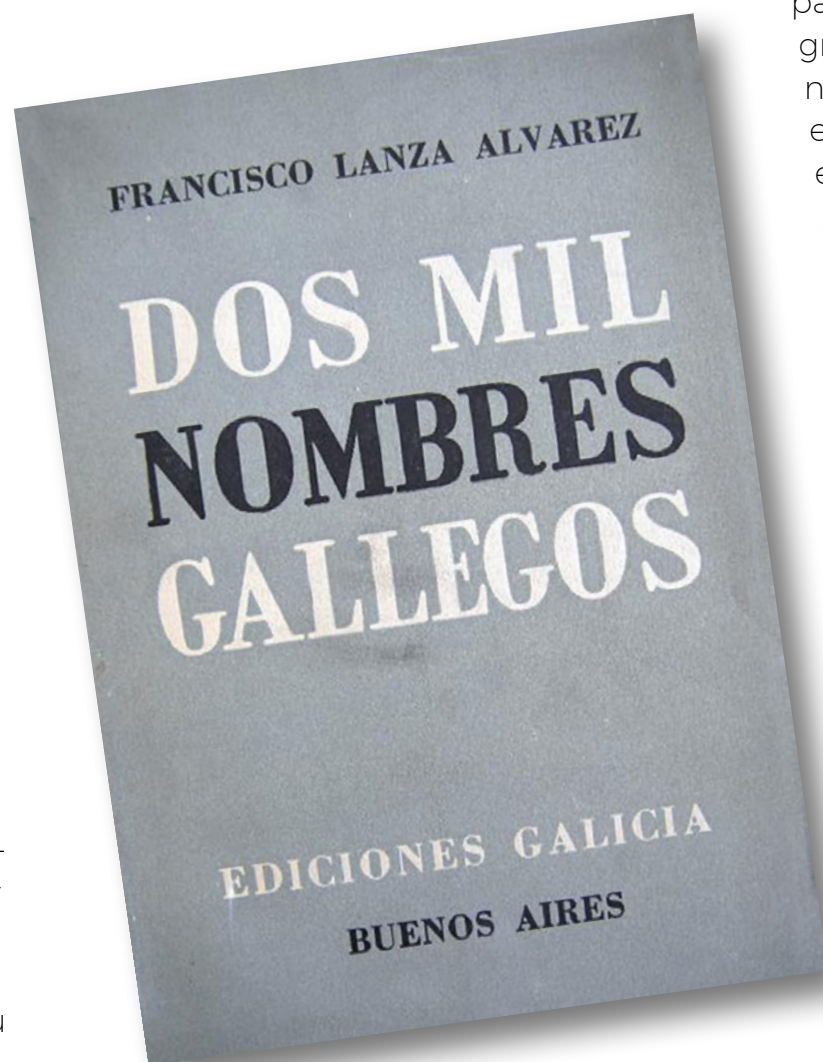
FRANCISCO LANZA ÁLVAREZ

Francisco Nemesio Lanza Álvarez

foi un xornalista e escritor galego. Nace en Ribadeo o 26 de marzo de 1892 e cursa os seus estudos na propia vila, onde residiu ata 1931, ano no que emigra a Bos Aires, lugar onde se publicara a súa obra máis coñecida *Dos mil nombres gallegos*.

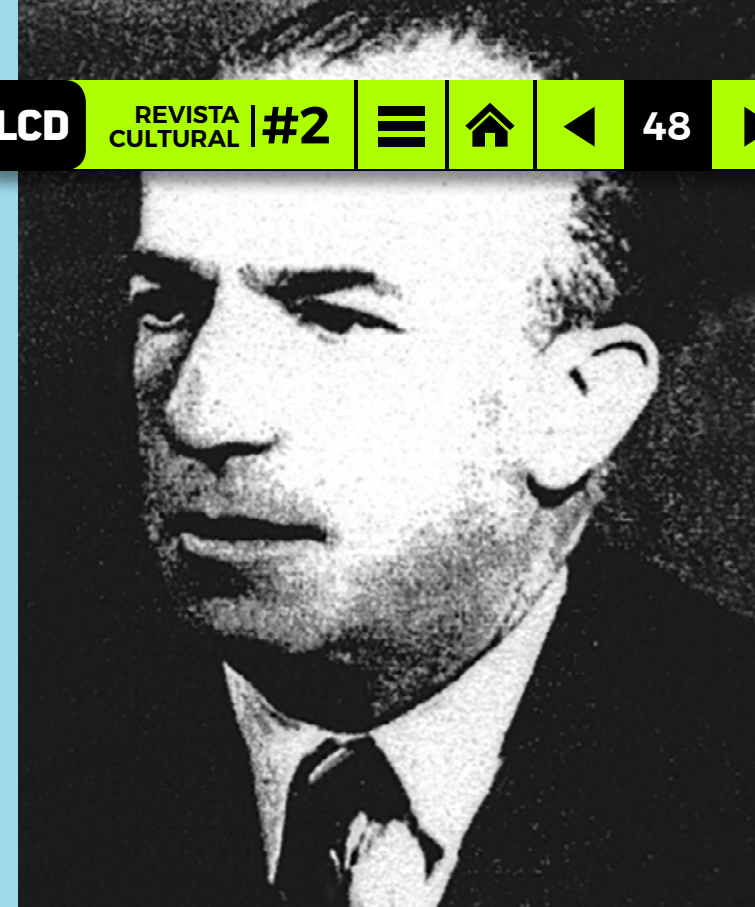
En 1919 fundou o semanario *La Comarca*, que aínda se publica en Ribadeo, do que foi o seu director ata 1929. Foi colaborador asiduo desta publicación firmando co seu nome ou con pseudónimos, como "Un labrador gallego" ou "El Montañés". No semanario *La Comarca* colaborou tamén o seu sogro Celestino Pérez Andrade, nado en Cedeira (A

Coruña). Como xornalista tamén participou na revista *Nós* e no Boletín da [Real Academia Galega](#), onde publicou diversos traballos históricos e etnográficos sobre Ribadeo.

Francisco Lanza formou parte das seccións de Xeografía e Historia do Seminario de Estudos Galegos e colaborou en periódicos e revistas de Galicia e Bos Aires. Estando xa en Bos Aires traballou como tradutor para a Editorial Sopena Argentina, asinando como F.L. Álvarez.

Outras obras importantes do autor escritas na Arxentina foron *Ribadeo Antigo* e *Falamos de Ribadeo*. Finou o 16 de xaneiro de 1951 en Bos Aires. Na actualidade hai unha Asociación Cultural en Ribadeo que leva o seu nome.

GUSTAVO FREIRE PENELAS

Gustavo Freire Penelas foi un compositor galego que viviu entre os séculos XIX e XX. Nace en Lugo o 14 de setembro de 1885 e finou o 4 de setembro de 1948 na mesma cidade.

Toma contacto coa música grazas ó seu padroado e comezará os seus estudos musicais no conservatorio de Madrid no ano 1907 ata 1914, cando se incorpora na Orquestra Sinfónica Nacional como violinista. Trala guerra regresa a Lugo, onde dará clases e concertos e farase cargo da orquestra do Círculo das Artes.

Do seu repertorio destacan as rapsodias *Festa na Tolda* de 1926 e *Airiños* de 1930 e, sobre todo, a súa obra *Non Chores Sabeliña* de 1943, a primeira zarzuela da cultura galega. Outras obras do músico Freire son *Cortegada* ou *Terra Nosa*.

Hoxe, ten unha rúa na súa cidade e o Auditorio de Lugo leva o seu nome.

MARÍA CASTAÑA

María Castaña ou **María Castiñeira** foi unha heroína galega, unha protagonista de acontecementos importantes da historia de Galicia que liderou unha revolta na cidade de Lugo contra o poder eclesiástico.

O rei [Fernando II de León](#) ratificou o testamento do Bispo Odoario, polo que o señorío da cidade de Lugo pasaba a mans da catedral de dita cidade. Isto provocou o enfrontamento entre as autoridades civís e eclesiásticas, orixinando varias revoltas.

Unha das revoltas, contra os impostos que o bispo de Lugo cobraba tivo lugar en 1386, baixo o reinado de Xoán I de Castela, foi encabezada por María Castaña contra o bispo de Lugo, Pedro López de Aguiar, que acabou coa morte do maiordomo do mandatarío eclesiástico, Francisco Fernández. Sufocada a revolta, María Castaña e os seus dous fillos (ou segundo as fontes, os seus cuñados), Gonzalo Cego e Afonso Cego, foron apresados, acusados de provocar a morte do maiordomo e obrigados a doar os seus bens, entre eles as posesións no coto de Cereixa na Terra de Lemos e mil maravedís á Igrexa.

María Castaña é mencionada habitualmente na frase “...en tempos de María Castaña” ou “...en tempos de Maricastaña”, cando alguén quere referirse a algo propio do pasado. A pesar de ser coñecida dita expresión, a figura de María Castaña como personaxe

María Castaña. Obra de María Presas

histórico non era tan coñecida. Proba do anterior foi o rexeitamento que provocou na poboación dunha rúa de Lugo cando o Concello de Lugo decidiu poñer o seu nome a dita rúa en 1986.

Grazas ao labor pedagóxico do profesor e investigador da cultura popular lucense Isidoro Rodríguez Pérez, que xunto a outras persoas crearon o grupo “María Castaña”, a súa figura chegou a un

coñecemento máis amplo, o que facilitou que no ano 2000 Lugo tivera ao fin unha rúa co nome de “María Castaña”.

Existen persoas que consideran que esta muller existiu realmente e outras que a teñen por un ser pertencente ao mundo da fantasía e da imaxinación.

Os que a cren un personaxe real afirman que viviu en Lugo a finais do século XIV e que encabezou a famosa revolta no ano 1386 contra o bispo Pedro López de Aguiar, baseándose para isto na testemuña recollida nunha obra titulada *España Sagrada* de P. Risco, onde se di:

“No Arquivo episcopal, no tomo I de pergamiños, atopase un instrumento de recoñecemento e satisfacción, dado o 18 de Xullo de 1386, no que María Castaña, muller de Martín Cego, xunto con Gonzalo Cego e Alfonso Cego, confesan os seus actos contra a igrexa de Lugo e que mataron a Francisco Fernández, maiordomo do bispo. Para saldar estes delitos doaron á catedral todas as súas propiedades que tiñan no coto de Creisa e lles obrigaron a pagar mil maravedís, xurando que non farían dano nunca máis, senón que antes axudarían aos recadadores da igrexa e do bispo”.

Pola súa parte, o Dicionario dos seres míticos galegos recolle a María Castaña ou Maricastaña como unha muller equivalente a Brancaflor, a filla máis xove das tres que tivo o demo, ou o mesmo que Auburn Mary, protagonista do relato británico *La batalla de los pájaros*.

REFLEXIÓN

Autor:

Adolfo de Abel Vilela

O COMERCIO DE LUGO E A FUNDACIÓN DA CÁMARA

Non fai moito que o presidente dunha asociación de comerciantes de Lugo falaba da crise pola que está pasando o comercio na cidade, na que cada día que pasa vense máis establecementos pechados. Ao mesmo tempo un grupo de empresarios e comerciantes intentan resucitar á centenaria Cámara de Comercio Industria e Navegación, que foi un alicerce fundamental no desenvolvemento industrial e comercial non so da cidade senón tamén da provincia me diante as súas peticións e reivindicacións.

A actividade comercial, a partir da chegada do tren en 1875, tivo o seu auxe en Lugo a partir do último cuarto do século XIX, promovida por xentes foráneas. O aumento da poboación e a conformación dunha burguesía urbana, composta por funcionarios e profesionais liberais, que demanda un tipo de mercancías e produtos diferentes aos que compraban os labradores das parroquias próximas, contribuíu á modernización do comercio local e ao seu desenvolvemento.

Así, a partir de 1860 aparecen os escaparates, chamados naquel momento “vitricas ou aparadores”, síntoma de que o refrán que dicía “El buen paño en el arca se vende”, quedara desfasado para esta nova sociedade, por unha banda curiosa, e por outra informada a través da prensa e as revistas de moda, que

en láminas coloreadas a man mostraban as tendencias no vestir marcadas por París, a capital europea das vangardas. “La Moda de París” foi o nome que tomou unha das tendas máis coñecida da cidade.

A necesidade de asociarse

O comercio lucense estaba próximo ao lugar de celebración do mercado, que era a Praza Maior ou da Constitución. Esta mesma praza, a rúa de San Pedro, a da Raíña, a de Batitales (Doutor Castro a partir do 12 de setembro de 1881), e a Travesa (Conde de Pallares desde o 2 de febreiro de 1905) eran as máis comerciais. Este desenvolvemento do comercio fixo que os comerciantes sentisen a necesidade de asociarse para a defensa dos seus intereses. O impulso definitivo a esa demanda foi debido á presión fiscal.

En abril de 1893 unha comisión de comerciantes formada por Leoncio Tato, Juan Bellón e Manuel Quintana Méndez, visitou ao delegado da Facenda para dicirlle que si seguían aumentando as cotas conque viñan figurando na matrícula industrial, o comercio de Lugo veríase precisado a pechar, porque a situación en que xa estaba colocado era insostible. Por iso é polo que a prensa local anunciou que entre varios comerciantes e industriais axitábase a idea de

constituír unha asociación con obxecto de procurar a defensa dos seus intereses seriamente ameazados coa aplicación das novas tarifas.

O día 21 pola noite celebrouse a reunión no Concello con asistencia de numerosa concorrencia de comerciantes e industriais. Un rapaz comerciante, Laureano Tato, foi designado pola maioría para ocupar a presidencia en unión de Francisco Hermida e Benigno de la Mota. Logo de agradecer a presenza dos concorrentes sinalou que a reunión tiña por obxecto procurar a fundación dunha Cámara, Sindicato ou corporación análoga, que representase ao comercio e a industria de Lugo en todos os asuntos e reclamacións que xurdían a diario.

Desa reunión saíu unha comisión organizadora formada por Augusto Pozzi e José Pujol, polo gremio de fabricantes; Francisco Hermida e José Varela Hortas, polo de ferretería; Benigno de la Mota e Germán Pérez polo comercio de tecidos; Pedro Rodríguez e Ramón Novo, polo de ultramarinos e Cipriano Barros e José Fernández Carballo polo de industriais.

Esta Comisión redactou un Regulamento e presentou a solicitude a través do Goberno Civil para o súa tramitación no Ministerio de Fomento, a finais de xullo recibíuse a Real Orde aprobando a constitución dunha Cámara de Comercio ao igual da de Béjar,

Guadalajara e Logroño. Palencia tamén solicitara a creación dunha pero non lla concederon, o cal supoñía un certo trunfo para Lugo.

Antes da constitución houbo na prensa local informacións e comentarios que non sentaron ben á comisión organizadora, posiblemente debidas a interferencias políticas, das que non se viu libre esta institución en época recente na que foi defenestrado o seu presidente para promover a unha persoa afín ao político que mandaba na provincia.

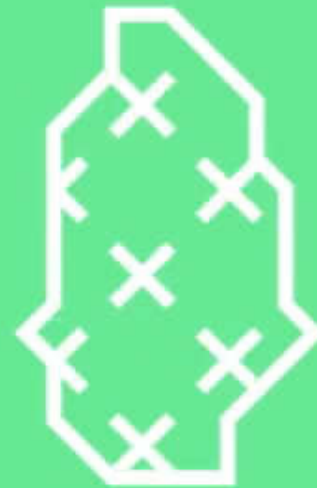
A primeira directiva

A Comisión organizadora convocou aos comerciantes e industriais lucenses a xunta xeral para o día 17 de setembro ás cinco da tarde no salón de plenos da Casa Consistorial, coa finalidade de dar conta dos traballos realizados, nomear á xunta directiva e para inscribirse os que o desexasen. Presidiuna o alcalde José María Zubiri e a asistencia foi numerosa.

O secretario da Comisión organizadora Benigno de la Mota deu lectura ao Regulamento, que foi aprobado. Elixiuse á Xunta directiva que quedou formada así:

- **Presidente.** Ramón Nicolás Soler, banqueiro.
- **Vicepresidente.** Tomás Cobos Varona, constructor.
- **Contador.** Antonio Villamarín, impresor.
- **Tesoureiro.** José Carro Crespo, comerciante.
- **Secretario.** Laureano Tato, comerciante.
- **Vocales:** Inocencio R. Luaces; Francisco García Sobrino, hostaleiro; Francisco Somoza; Juan María Bravos, impresor e Cipriano Barros.

De la Mota pediu o nomeamento de presidentes honorarios da Cámara aos deputados do partido liberal que ostentaba o poder, Manuel Becerra e Benigno López Quiroga Ballesteros, proposición que foi aceptada. A política ensombrecu o seu nacemento e tamén contribuíu á súa desaparición.

Lugo
Cultura
Dixital